

Ruch Biblijny i Liturgiczny

RBL · Volume 73 · Number 2 · 2020

The Biblical and Liturgical Movement

ARTYKUŁY

Bóg, Kościół i świat wobec Covid-19.

Lex orandi jako inspiracja chrześcijańskiego przeżywania czasu pandemii

ks. Sławomir Jeziorski 101

Biblijna kosmologia Jana Kochanowskiego.

Ciała niebieskie w „Psałterzu Dawidowym” na tle XVI-wiecznych przekładów Biblii

Agata Starownik 117

SPRAWOZDANIA · WIADOMOŚCI

Sprawozdanie prezesa Polskiego Towarzystwa Teologicznego za rok 2019

ks. Kazimierz Panuś 145

TEKSTY · DOKUMENTY

Statut Polskiego Towarzystwa Teologicznego 181

Table of Contents

ARTICLES

God, the Church, and the World in the Face of Covid-19: <i>Lex orandi</i> as an Inspiration for Christian Living at a Time of Pandemic Sławomir Jeziorski	101
Jan Kochanowski's biblical cosmology. Astronomical objects in "Psałterz Dawidów" in the 16th-century Bible translations background Agata Starownik	117

REPORTS · NEWS

Annual Report of the President of the Polish Theological Society for 2019 Kazimierz Panuś	145
--	-----

TEXTS · DOCUMENTS

Statute of the Polish Theological Society	181
---	-----

ARTYKUŁY

ARTICLES

Bóg, Kościół i świat wobec Covid-19

Lex orandi jako inspiracja chrześcijańskiego przeżywania czasu pandemii

ks. Sławomir Jeziorski

Wyższe Seminarium Duchowne w Rzeszowie

sjeziorski@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-8710-5259>

Gdyby kilka miesięcy temu ktoś powiedział, że nasze kościoły będą puste, a liturgia, szczególnie ta Wielkiego Tygodnia, będzie celebrowana bez udziału wiernych, uznalibyśmy to za brak zdrowego rozsądku, a może nawet szaleństwo. Tymczasem życie okazało się nieprzewidywalne i niewidzialny wirus zmienił nienaruszalny, zdawałoby się, schemat funkcjonowania świata, a co za tym idzie, także Kościoła, który żyje w tym świecie.

Pośród różnych propozycji i inicjatyw, które pojawiły się jako próby odpowiedzi i dostosowania się do obecnej sytuacji, wiele jest tych, które próbują w praktyczny sposób pomóc przeżywać wiarę¹. Pojawiają się jednak także refleksje teologiczne, które próbują w świetle wiary odczytać ten moment historii, w którym przyszło nam żyć². Wśród różnych

1 Dokumenty dotyczące praktyki duszpasterskiej w czasie epidemii na stronie Konferencji Episkopatu Polski: <https://episkopat.pl/dokumenty-na-czas-epidemii-koronawirusa/> (20.04.2020).

2 Na język polski została przełożona np. książka: J. Piper, *Koronawirus i Chrystus*, Fundacja Ewangeliczna, Toruń 2020, <https://fewa.pl/koronawirus-i-chrystus> (20.04.2020). W literaturze obcojęzycznej można też odnaleźć wiele publikacji dotyczących pandemii w ujęciu teologicznym, m.in. J. Lennox, *Where is God in a coronavirus world?*, The Good Book Company 2020; F. Muzzarelli, *Spaesati in casa. Orientarsi al tempo del Covid-19*, EMI, Verona 2020; M. P. Moore, *¿Un Dios 'anti-pandemia', un Dios 'postpandemia' o un Dios 'en-pandemia'?*, https://www.religiondigital.org/opinion/Michael-Moore-Dios-anti-pandemia-post-pandemia-teologia-coronavirus-jesus-salvacion-hombres_0_2216178370.html (25.04.2020); A. Sparado, *Bodies and stories in the time of coronavirus*, <https://medium.com/@antoniospadaro/bodies-and-stories-in-the-time-of-coronavirus-9ea674bcc458> (28.04.2020); R. Luciani, *Es la hora de ayunar del Pan y aprender a comulgar con la Palabra*,

refleksji, które próbują czytać znaki czasu oraz interpretować obecną sytuację, nie może zabraknąć tej, która punktem wyjścia czyni liturgię, a więc teksty modlitw jako wyraz *lex orandi* Kościoła³.

W kontekście teologii liturgicznej trzeba umiejscowić formularz mszalny, który został przygotowany jako tekst modlitwy na czas epidemii. Tekst liturgiczny nie może być rozumiany jedynie jako prosta formuła do odczytania podczas celebracji, odzwierciedla on bowiem sposób myślenia Kościoła. W nim wyraża się w sposób modlitewny myślenie o Bogu, Kościele, człowieku i wierze w konkretnym kontekście, na który oracja jest przygotowana. W związku z tym wydaje się ważne, by spojrzeć na przygotowany tekst i odczytać go w taki sposób, aby można było opisać relację Boga i człowieka w czasie pandemii w świetle modlitwy liturgicznej.

Formularz, o którym mowa, nosi tytuł: *In tempore universalis contagii*. Został opublikowany przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów 30 marca 2020⁴. Składa się on z czterech modlitw prezydencyjnych, dwóch antyfon oraz zestawu czytań przygotowanych na celebrację. W niniejszym opracowaniu analizie poddana zostanie jedynie kolekta, która ze swej natury wyraża charakter całej celebracji⁵. W swojej oryginalnej formie brzmi ona w następujący sposób:

Omnípotens sempitérne Deus,
in omni perículo singuláre præsídium,
qui filios tuos in tribulatióne fide supplicántes exáudis,
nobis propitiáre benígnus, et præsta, quæsumus,

„Phase. Revista de Pastoral Litúrgica” 2020 nr 356, s. 324–329; J. M. Gordo, *Dios en tiempos del Coronavirus*, <https://iviva.org/dios-en-tiempos-del-coronavirus/> (28.04.2020).

3 M. Augé, *Eucologia*, [w:] *Liturgia*, a cura di D. Sartore, A. M. Triacca, C. Cibien, San Paolo, Cinisello Balsamo 2001, 761.

4 Polski tytuł formularza brzmi: *W czasie pandemii* i został opublikowany na stronie Konferencji Episkopatu Polski: <https://episkopat.pl/dekret-stolicy-apostolskiej-ws-mszy-swietej-na-czas-pandemii/> (23.04.2020). Tekst łaciński: <http://www.cultodivino.va/content/cultodivino/it/documenti/decreti-general/decreti-general/2020/messa-in-tempo-di-pandemia/adnexus.html> (23.04.2020).

5 Por. *Institutio Generalis Missalis Romani. Excerptum ex editione typica tertia emendata Missalis Romani*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2008, 54.

defunctis réquiem ætérrnam, solámen plorántibus,
salútem infirmis, moriéntibus pacem,
operántibus pro fratrum sanitáte robur,
spíritum sapiéntiæ illis qui nos in potestáte moderántur,
et ánimum ad omnes benévole accedéndi
ut cuncti nomen sanctum tuum glorificáre valeámus.
Per Dóminum.

Polskie oficjalne tłumaczenie tekstu brzmi:

Wszechmogący wieczny Boże,
Ty jesteś najpewniejszą obroną w każdym niebezpieczeństwie
i wysłuchujesz swoje dzieci wołające ufnie w utrapieniu,
prosimy Cię, zmiłuj się łaskawie nad nami
i daj wieczne życie zmarłym, pociechę płaczącym,
uzdrowienie chorym, pokój umierającym,
siłę tym, którzy poświęcają się w służbie zdrowia,
ducha mądrości sprawującym władzę,
a nam odważnej życzliwości wobec wszystkich,
abyśmy mogli wspólnie oddawać chwałę Twojemu świętemu imieniu.

Modlitwa ta przygotowana na czas pandemii jest nową kompozycją. Z jednej strony odzwierciedla więc ona aktualny *intellectus fidei* Kościoła, z drugiej jednak inspiruje się tekstami, których Kościół używa podczas liturgicznych celebracji. Stąd metoda hermeneutyczna zakłada przede wszystkim odczytanie znaczeń kluczowych terminów kolekty omawianego formularza w kontekście semantycznym trzeciej edycji *Mszału rzymskiego*⁶.

⁶ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, Ioannis Pauli PP. II cura recognitum*, editio typica tertia, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2008.

1. Struktura modlitwy

Prezentowany tekst posiada rozbudowaną strukturę, w której możemy wyróżnić typowe dla tego typu modlitw elementy⁷. Pierwszym z nich jest inwokacja, zwrócenie się do Boga, która została rozwinięta w dwóch zdaniach podrzędnych. Pierwsze z nich dotyczy tożsamości Boga (domyślne orzeczenie *es*), drugie natomiast – jego aktywności (*exaudis*). Całość inwokacji mówi nie tylko o Bogu, ale równocześnie opisuje sposób wzajemnego odnoszenia się do siebie Boga i wierzących, tworząc w ten sposób kontekst relacyjny, w którym będzie mogła wybrzmieć prośba ludu Bożego.

Petycja, drugi element strukturalny modlitwy, również prezentuje swoją rozbudowaną formę. O ile w formułach liturgii rzymskiej spotykamy zazwyczaj jeden lub dwa przedmioty modlitwy, o tyle niniejszy tekst prezentuje aż siedem prośb obejmujących konkretne grupy społeczne. Takie nagromadzenie suplikacji ujawnia pragnienie objęcia modlitwą Kościoła wszystkich, którzy są zaangażowani w niecodzienną sytuację pandemii. Różnorodność przedmiotów modlitwy nie jest jednak celem samym w sobie. Struktura kolekty posiada bowiem swój kolejny element, jakim jest jej cel.

Kościół, wstawiając się za wszystkimi, którzy są w jakikolwiek sposób dotknięci pandemią, otwiera perspektywę szerszą niż jedynie pokonanie zagrożenia. Cel modlitwy ujmuje ostateczną motywację Kościoła, którą jest wychwalanie imienia Boga. Modlitwa kończy się doksologią właściwą dla tego typu modlitw liturgii rzymskiej.

Po zaprezentowaniu struktury modlitwy, czas na analizę niektórych jej słów kluczowych.

7 Por. S. Kreczmański, *Kolekta w Mszałe Rzymskim. Elementy strukturalne oraz jej wypowiedzanie*, „Teologia Młodych” 2012 nr 1, s. 40–43; R. De Zan, *How to Interpret a Collect*, [w:] *Appreciating the Collect. An Irenic Methodology*, ed. by J. G. Leachman, D. P. McCarthy, St Michael's Abbey Press, Farnborough 2008, s. 59–82 (*Liturgiam Aestimare. Appreciating the Liturgy*, 1).

2. Bóg i wspólnota wierzących

Tekst analizowanej oracji oprócz typowych dla modlitw rzymskich przymiotników *omnipotens* oraz *sempiternus*, zawiera dwa zdania podrzędne, które określają adresata modlitwy, a pośrednio także tych, którzy modlitwę do Boga kierują. Wezwania te w odniesieniu do Boga opisują najpierw, kim On jest, w drugiej zaś kolejności dotyczą Jego aktywności.

Kluczowe słowo w pierwszym stychu modlitwy to *praesidium*, które oznacza pomoc i obronę. Choć rzeczownik ten w *Mszale rzymskiej* występuje 27 razy⁸, to tylko w trzech tekstach pełni funkcję podobną do tej, którą odnajdujemy w analizowanym tekście. W formularzu mszy za chorych, w formularzu mszy wspólnej o Matce Bożej oraz wspomnieniu Matki Bożej z Lourdes znajdujemy określenia, które możemy zestawzić z obecnym w analizowanej modlitwie. Zestawienie to należy dopełnić jedną modlitwą nad ludem, w której także Bóg nazwany jest w ten sam sposób:

- in omni periculo singulare **praesidium**⁹
- infirmitatis humanæ singulare **praesidium**¹⁰
- fragilitati nostræ **praesidium**¹¹
- in periculo **praesidium**¹²

Takie zestawienie dookreśla kontekst, w którym Bóg widziany jest jako pomoc. O ile modlitwa na czas pandemii mówi o każdym niebezpieczeństwie, to pozostałe formuły zwracają się do Boga, który widziany jest jako pomoc w ludzkiej słabości, chorobie i kruchości lub po prostu w niebezpieczeństwie. Analizowana modlitwa poszerza więc zasięg modlitwy poprzez podwójne wzmocnienie. Po pierwsze, nie ograniczając się jedynie do choroby czy choćby niebezpieczeństwa, mówi o *omni*

⁸ M. Sodi, A. Toniolo, *Concordantia et indices Missalis Romani. Editio typica tertia*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2002, s. 1297.

⁹ Kolekta z formularza mszalnego *W czasie pandemii*.

¹⁰ *Missale Romanum*, dz. cyt., s. 1147 (modlitwa po komunii).

¹¹ Tamże, s. 726 (kolekta), s. 898 (kolekta).

¹² Tamże, s. 166 (modlitwa nad ludem).

periculo – każdym niebezpieczeństwie, doświadczeniu i próbie¹³. Po drugie, także samo określenie *præsidium* zostaje wzmocnione poprzez przymiotnik *singulare*, co wskazuje na jedyność i niepowtarzalność pomocy. Bóg widziany jest więc jako jedyna pomoc w każdej próbie.

Obraz Boga, który jest pomocą w doświadczeniu, nie jest obcy objawieniu biblijnemu. W momentach kryzysu Bóg określany jest w taki sam sposób jak w analizowanej modlitwie. Wyraz takiej ufności odzwierciedlają przede wszystkim psalmy¹⁴ oraz księgi prorockie. Wśród tekstów, które termin *præsidium* odnoszą wprost do Boga, w kontekście analizowanej modlitwy na szczególną uwagę zasługują słowa proroka Jeremiasza. W jednym z wyznań woła on:

Domine, fortitudo mea et præsidium meum
et refugium meum in die tribulationis (Jr 16, 19)¹⁵.

Prorok określa Boga jako swoją siłę, swoją pomoc i swoją opiekę w dniu utrapienia. To Jeremiaszowe pełne ufności wyznanie wiary w swoim biblijnym kontekście wpisuje się w zapowiedź nowego exodusu, poprzez który Bóg odnowi swój lud¹⁶. Boża interwencja będzie się wiązać z oczyszczeniem narodu z idolatrii powodowanej wiarą w bóstwa, które nie są wiarygodne i nie mogą zbawić¹⁷. Taka zbawcza interwencja przyniesie ucisk i utrapienie nazwane przez proroka *dies tribulationis*. Jednak to właśnie w tym kontekście prorok wyznaje swoją ufność Bogu, który jako jedyny jest godny, by nazwać go mocą, wsparciem i ucieczką człowieka.

Połączenie ufności Bogu, który jest pomocą i wsparciem – *præsidium*, z kontekstem, którym jest dzień utrapienia – *dies tribulationis*, wprowadza nas w drugi stych tej części modlitwy. Czasownik słuchać – *exaudire*

¹³ Por. *Periculum*, [w:] *Słownik łacińsko-polski*, t. 4: P–R, red. M. Plezia, Warszawa 1999, 103.

¹⁴ Ps 59, 10; Ps 59, 17; Ps 59, 18; Ps 62, 3; Ps 62, 7.

¹⁵ Biblia Tysiąclecia: „Pan moją siłą, moją twierdzą, moją ucieczką w dniu ucisku” (Jr 16, 19).

¹⁶ Por. J. Bergsma, B. Pitre, *A Catholic Introduction to the Bible*, t. 1: *The Old Testament*, San Francisco 2018, s. 789.

¹⁷ Por. W. Bruggemann, *A Commentary on Jeremiah. Exile and Homecoming*, Grand Rapids 1998, s. 156.

w odniesieniu do adresata modlitwy wyraża konkretną formę odpowiedzi Boga na wiarę w Niego jako *praesidium*. Bóg, będąc wsparciem, wysłuchuje człowieka. To nasłuchiwanie człowieka ma miejsce w konkretnych okolicznościach, które określone są jako *tribulatio*. Wskazany rzeczownik, nawiązujący do wyznania Jeremiasza, jest kluczowym dla tej części modlitwy. Analizowany stych możemy zestawzić z innym o podobnej konstrukcji gramatycznej, który znajdujemy w formularzu dziękczynnym za udzielone łaski: *Pro gratiis Deo reddendis*:

- qui filios tuos in tribulatione fide supplicantes exaudis¹⁸
- qui famulos tuos in tribulatione positos semper miseratus exaudis¹⁹

Porównanie przytoczonych tekstów liturgicznych pozwala uwidocznić elementy charakterystyczne nowej modlitwy. Pierwszy z nich to zmiana określenia tych, którzy oczekują łaski. Tekst nie mówi już o sługach – *famuli*, które to określenie wyraża postawę pokory i uniżenia wobec Boga²⁰, ale wskazuje na dzieci – *filii*. Jest to nie tylko zmiana językowa, ale przede wszystkim jakościowa – dotyczy relacji między Bogiem a tymi, którzy kierują do Niego prośby. Jest to relacja ojcowsko-synowska, która możliwa jest jedynie w Duchu Świętym²¹. Modlitwa odwołując się więc do najgłębszej tożsamości Boga, który jest Ojcem, wprowadza wymiar pneumatologiczny modlitwy i już ukierunkowuje na braterstwo, które wyrazi się w treści prośby. Dzieciństwo Boże, a więc świadomość bycia *filius* i *filia* wobec Stwórcy, „dąży do tego, aby wyrazić się w braterstwie wobec bliźnich, którzy jako synowie w Synu wracają do Ojca”²². Leksykalna zmiana niesie więc w sobie treść, która jest istotna z punktu widzenia teologii zawartej w modlitwie. Ale sama tożsamość proszących nie wyczerpuje treści modlitwy. Podobnie jak w przypadku

18 Kolekta z formularza mszalnego *W czasie pandemii*.

19 *Missale Romanum*, dz. cyt., s. 1153 (kolekta).

20 Por. M. P. Ellebracht, *Remarks on the vocabulary of the ancient orations in the Missale Romanum*, Utrecht 1963, 30 (*Latinitas Christianorum Primaeva. Studia ad Sermonem Latinum Christianum Pertinentia*, 18).

21 Por. M. Rupnik, *Teologia spirituale*, [w:] *Teologia*, a cura di G. Barbaglio, G. Bof, S. Dianich, San Paolo, Cinisello Balsamo 2002, 1762.

22 M. Rupnik, *Teologia spirituale*, dz. cyt., 1762.

Boga, którego obraz dotyczył zarówno tożsamości, jak i aktywności, tak i w przypadku wiernych nowy sposób wyrażenia tożsamości prowadzi do innego sposobu stawiania przed Bogiem.

Drugi element modlitwy, który ujawnia analiza porównawcza, a który jest konsekwencją poprzedniego, to charakterystyka tych, którzy zwracają się do Boga. O ile słudzy są postrzegani jako ci, którzy poddani są utrapieniu, a więc prezentują postawę bierną, podkreślając aktywność współczującego Boga, który wysłuchuje modlitw, o tyle nowa kompozycja prezentuje dzieci Boże w sposób dynamiczny, aktywny, realizujący przed Bogiem swoją wolność dzieci Bożych²³. *Filii* są określani jako błagający z wiarą, *fide supplicantes*. O ile w jednym i drugim przypadku czasownik rządzący całą frazą wyraża wiarę w Boga, który wysłuchuje (*qui exaudis*), o tyle modlitwa na czas pandemii przedstawia wspólnotę dzieci Bożych, które nie zadowolają się biernym oczekiwaniem na zmiłowanie, ale podejmują misję wstawienniczą, z wiarą zwracając się do Boga.

3. Treść modlitwy dzieci Bożych

Po opisaniu wzajemnej relacji Boga i wierzących druga część modlitwy przedstawia rozbudowaną prośbę wstawienniczą Kościoła za konkretnymi grupami społecznymi, które są ogarnięte modlitwą. Modlitwa zawiera siedem wezwań modlitewnych, które w równoważnikach zdań wyrażają troskę dzieci Bożych o konkretne grupy społeczne dotknięte epidemią. Ufny lud Boży prosi Boga, aby udzielił:

- wiecznego odpoczynku zmarłym (*requiem æternam defunctis*),
- pocieszenia płaczącym (*solamen plorantibus*),
- zdrowia chorym (*infirmis salutem*),
- pokoju umierającym (*morientibus pacem*),
- siły pracującym na rzecz zdrowia braci (*operantibus pro fratrum sanitate robur*),

²³ Por. A. Molinaro, *Esistenza cristiana*, [w:] *Teologia*, dz. cyt., 582.

- ducha mądrości tym, którzy nami kierują (*spiritum sapientiae illis qui nos in potestate moderantur*),
- ducha gotowego życzliwie zbliżyć się do każdego (*animum ad omnes benevole accedendi*).

Pierwsze sześć wezwań modlitewnych wydaje się w sposób klarowny wyrażać uzasadnione prośby. Zmarli, cierpiący i płaczący, chorzy i umierający oraz leczący i rządzący to grupy społeczne, które na różne sposoby są dotknięte pandemią i zaangażowane w jej zwalczanie. Na szczególną uwagę za służy jednak ostatnia z siedmiu prośb tej części modlitwy. Jej struktura wyraźnie różni się od pozostałych. Nie przedstawia ona konkretnego beneficjenta łaski, rozwija natomiast opis prośby. Jej sens może rozjaśnić interpretacja, w której zostanie uzasadniony kontekst semantyczny innych formuł euchologiijskich mszału. W tym celu wyszczególnimy te, które zawierają składnie czasownika „przystępować” – *accedere* wraz z dopełnieniem *ad* + *accusativus*. W *Mszale rzymskim* możemy wyróżnić siedem takich konstrukcji:

- ut *ad* mysteria tua purgatis sensibus *accedamus*²⁴
- ut *ad* salutarem hostiam maiestati tuæ *accedamus*²⁵
- *ad* altare tuum *accedentibus*²⁶
- da *ad* confessionem tuæ laudis *accedere*²⁷
- *ad* paratum panem *accedentibus* vinumque commixtum ianuam²⁸
- *ad* novi testamenti Mediatorem Iesum his mysteriis *accedamus*²⁹
- *ad* mensam æterni *accedentes* convivii³⁰

Zestawienie formuł modlitewnych obecnych w euchologii mniejszej, które zawierają odnośną konstrukcję, pozwala wyciągnąć wnioski, które mogą zaskakiwać. W większości przypadków składnia ta dotyczy

²⁴ *Missale Romanum*, dz. cyt., s. 238 (modlitwa nad darami)

²⁵ Tamże, s. 839 (modlitwa nad darami)

²⁶ Tamże, s. 958 (modlitwa nad darami)

²⁷ Tamże, s. 973 (kolekta)

²⁸ Tamże, s. 981 (modlitwa nad darami)

²⁹ Tamże, s. 1165 (modlitwa nad darami)

³⁰ Tamże, s. 1219 (modlitwa po komunii)

modlitw nad darami, wskazując jako swój cel eucharystię (*altare, misteria, hostia*), a nawet samego Jezusa, Pośrednika Nowego Testamentu, i Jego ucztę w wieczności. Wymiar kultyczny zostaje dopełniony przystąpieniem do wyznawania chwały Boga.

Wobec takiego zakresu semantycznego wyraźnie widać, jak inne jest zastosowanie omawianej składni w modlitwie na czas pandemii. W przypadku analizowanej modlitwy celem zbliżenia nie jest bowiem to, co dotyczy ołtarza i kultu, ale *omnes* rozumiane jako „wszyscy ludzie”. Ta pobieżna analiza nie musi oznaczać sprzeczności. Wręcz przeciwnie, intuicja wiary może prowadzić do głębszego zrozumienia użycia takiej, a nie innej formy w analizowanej modlitwie.

Czas, w którym kościoły pozostawały zamknięte, sprawił, że lud chrześcijański został praktycznie pozbawiony możliwości zbliżenia się do ołtarza i do misterium eucharystii. Modlitwa Kościoła na czas pandemii, w tym nadzwyczajnym momencie historii, poszerza więc chrześcijańskie spojrzenie wiary i wskazuje taki wymiar życia, poprzez który ochrzczeni mogą wejść w relację z misterium paschalnym. Prezentowane w modlitwie ujęcie przekracza zawężoną do jedynie kultycznego wymiaru wizję przeżywania wiary³¹, stawiając przed wierzącymi bliźniego, a precyzyjniej wszystkich ludzi jako sakrament obecności Boga. To zbliżenie się do drugiego człowieka, do wszystkich potrzebujących sprawia, że misterium paschalne Chrystusa objawia swoją życiodajną moc. Dla właściwej interpretacji tego wezwania konieczne wydaje się dopowiedzenie, że wskazany wymiar chrześcijańskiego życia nie może być widziany jako substytut celebracji. Ołtarz i bliźni nie przeciwstawiają się sobie wzajemnie, ale się dopełniają. Liturgia bez miłości bliźniego byłaby czystym rytualizmem, z kolei relacjom ludzkim bez doświadczenia celebracji groziłoby zubożenie do wymiaru naturalnej filantropii. Modlitwa w czasie pandemii nie tyle zmienia rozumienie relacji życia i liturgii, ile raczej, poszerzając jej pole semantyczne, stawia inny akcent w ich wzajemnej relacji.

31 Por. A. Grillo, *La nostalgia e il desiderio della liturgia. Lo spazio delle comunità residuali*, „Rivista di Pastorale Liturgica” marzec 2020, s. 4–8, <https://www.diocesidicremona.it/wp-content/uploads/2020/03/RPL-Marzo-2020.pdf> (2.04.2020).

Aby dopełnić analizy tego elementu modlitwy, warto dodać, że w eucharystii mszału przymiotnik *omnes* jedynie dwa razy występuje w formie *ad + accusativus*, wskazując w ten sposób cel modlitwy. W modlitwach nad darami formularzy *Pro reconciliatione* oraz *Ad postulandam caritatem* odnajdujemy wyrażenia:

- ut libertatem Christi **ad omnes** possimus extendere³²
- ut caritatem tuam **ad omnes** possimus extendere³³

Prośby te wyrażają pragnienie objęcia wszystkich wolnością Chrystusa i miłością Boga. Obydwa dary są widziane w kontekście celebracji, ale ich działanie nie ogranicza się tylko do samej liturgii. W świetle tych tekstów jeszcze lepiej widać, że eucharystia prowadzi do ludzi, celebracja do świadectwa, uczestnictwo w liturgii do pragnienia rozszerzenia otrzymanej łaski na wszystkich potrzebujących.

Jeśli lud Boży nie może zbliżyć się *ad altare*, Kościół w swojej modlitwie prosi, aby Bóg udzielił ducha gotowego zbliżyć się z czułością do wszystkich ludzi *ad omnes*. To ludzkość cierpiąca z powodu pandemii jest tą przestrzenią, w której chrześcijanie mogą przeżywać i życiem swoim wyrażać misterium paschalne. Taka modlitwa harmonizuje z nauczaniem Kościoła przejawiającym się w wielu słowach papieża Franciszka, który w czasie epidemii mówił o solidarności, braterstwie i potrzebie wzajemnej troski.

Pośród licznych apeli Franciszka szczególne miejsce zajmuje rozważanie, które papież wygłosił na pustym Placu św. Piotra 27 marca 2020 przed nadzwyczajnym błogosławieństwem *Urbi et Orbi*: „Pan rzuca nam wyzwanie i w czasie burzy zaprasza nas do rozbudzenia i uaktywnienia solidarności i nadziei zdolnych nadać trwałość, wsparcie i znaczenie tym godzinom, w których wszystko wydaje się roztrzaskiwać”. Nieco dalej, mówiąc o wierze paschalnej, dodał, że przyjęcie krzyża „oznacza odnalezienie odwagi do otwarcia przestrzeni, gdzie wszyscy mogą się poczuć powołanymi i zezwolić na nowe formy gościnności, braterstwa

32 *Missale Romanum*, dz. cyt., s. 1109 (modlitwa nad darami).

33 Tamże, s. 1142 (modlitwa nad darami).

i solidarności. W Jego krzyżu zostaliśmy zbawieni, aby przyjąć nadzieję i pozwolić, aby to ona umocniła i wspierała wszystkie środki i możliwe drogi, które mogłyby nam pomóc strzec siebie oraz strzec innych”³⁴.

Obok rozważania papieża Franciszka temat solidarności wybrzmiał także w dokumencie *Pandemia a powszechne braterstwo* opublikowanym przez Papieską Akademię Życia 30 marca 2020, a więc tego samego dnia, co formularz mszalny. Stwierdza się w nim, że „kryzys, jak ten, który wywołała epidemia Covid-19, można pokonać przede wszystkim przeciwciałami solidarności”³⁵.

Ostatnia prośba poszerza więc perspektywę przeżywania misterium paschalnego, a w ślad za tym, całego życia duchowego chrześcijan. Jest ona jakby pomostem ku temu, co jako cel stawiali przed Kościołem ojcowie soborowi, pisząc w konstytucji o liturgii: „aby wierni swoim życiem wyrażali oraz ujawniali innym ludziom misterium Chrystusa”³⁶.

4. Ku chwale Boga

Ostatni element, który nadaje właściwe ukierunkowane modlitwy, to jej zakończenie wyrażone w zdaniu celowym: *ut cuncti nomen sanctum tuum glorificare valeamus*³⁷. Syntagma ta jest zwornikiem wszystkich siedmiu petycji. Łącząc bardzo konkretne prośby wyrażone w formule modlitewnej, odsłania ich chrześcijański sens. Wiara chrześcijan nie zatrzymuje się bowiem na doraźnych owocach modlitwy, nawet jeśli są one cenne i potrzebne. Prawdziwa chrześcijańska duchowość prowadzi dalej ku samemu Bogu i Jego chwale.

Euchologia mniejsza nie zawiera żadnych tekstów, które mogłyby służyć za punkt odniesienia analizowanej frazy, jednak w tradycji znajduje-

34 Rozważanie papieża Franciszka przed nadzwyczajnym błogosławieństwem „Urbi et Orbi” (Plac św. Piotra, 27 marca 2020), <https://ekai.pl/dokumenty/rozwazanie-papieza-franciszka-przed-nadzwyczajnym-blogoslawienstwem-urbi-et-orbi-27-marca-2020/> (28.04.2020).

35 Papieska Akademia Życia, *Pandemia a powszechne braterstwo* (30 marca 2020), <https://episkopat.pl/papieska-akademia-zycia-pandemia-a-powszechne-braterstwo/> (28.04.2020).

36 Sobór Watykański II, konst. *Sacrosanctum concilium*, 2.

37 Kolekta z formularza *W czasie pandemii*.

my tekst, który może pomóc niniejszym analizom. W *Sakramentarzu gelasjańskim* datowanym na VII wiek jedna z modlitw za chorych w domu (*Oratio super infirmum in domo*) brzmi:

Uirtutum caelestium deus, qui ab humanis corporibus omnem languorem et omnem infirmitatem praecepti tui potestate depellis, adesto propitius huic seruo tuo, ut fugatis infirmitatibus et uiribus reuocatis nomen sanctum tuum instaurata protinus sanitate benedicat³⁸.

W modlitwie pełnej ufności w moc Boga, który odsuwa od człowieka słabość i chorobę, odnajdujemy ten sam cel, o którym mówi modlitwa na czas pandemii: uwielbienie i błogosławienie imienia Bożego. Zestawienie dwóch fraz przedstawia się następująco:

- ut cuncti **nomen sanctum tuum glorificare** valeamus³⁹
- ut [...] **nomen sanctum tuum** instaurata protinus sanitate **benedicat**⁴⁰

Obydwa teksty wskazują wyraźnie, że dla chrześcijanina zdrowie nie jest celem samym w sobie, ale służy temu, aby święte Imię Boga mogło być uwielbione. Taka koncepcja odpowiada duchowości kazania na górze, w którym Jezus mówiąc o dobrych dziełach, do których powołani są wierzący, zaznacza, że ich celem jest to, aby ludzie, widząc je, chwalili Ojca⁴¹.

W ten sposób zarówno radość wieczna zmarłych, pokój umierających, pocieszenie dla płaczących, zdrowie dla chorych, siły dla służb medycznych, roztropność dla rządzących, a nade wszystko duch miłości i solidarności dla wszystkich wierzących są środkami, poprzez które sam Bóg może zostać uwielbiony.

38 *Liber sacramentorum Romanæ Ecclesiae ordinis anni circuli. Cod. Vat. Reg. lat. 316/Paris Bibl. Nat. 7193, 41/56 (Sacramentarium Gelasianum)*, ed. L. C. Mohlberg, L. Eizenhöfer, P. Siffrin, Herder, Roma 1981, 1537 (*Rerum Ecclesiasticarum Documenta. Series maior. Fontes*, 4).

39 Kolekta z formularza mszalnego *W czasie pandemii*.

40 *Liber sacramentorum Romanæ Ecclesiae ordinis anni circuli...*, dz. cyt., 1537.

41 „Tak niech świeci wasze światło przed ludźmi, aby widzieli wasze dobre uczynki i chwalili Ojca waszego, który jest w niebie” (Mt 5, 16).

Zakończenie

Modlitwa, która została poddana analizie, jest wyrazem wiary ludu Bożego, wiary, która nie jest jedynie abstrakcyjną doktryną, ale sposobem i stylem przeżywania rzeczywistości. Stąd Kościół, proponując konkretny formularz na ten nadzwyczajny czas, zachęca do przeżywania w chrześcijański sposób wyzwań związanych z pandemią.

Analizowana modlitwa z jednej strony ukazuje całą kruchość człowieka wobec pandemii, ale z drugiej prowadzi do głębszego zrozumienia tych wydarzeń, których wierzący są uczestnikami. Pandemia jest nie jest jedynie przeszkodą w przeżywaniu wiary. Wszystko, co się podczas tego momentu historii wydarzy, może stać się okazją do uwielbienia Boga. Szczególna odpowiedzialność dzieci Bożych polega na tym, aby otwarci na łaskę niebieską przyjęli dar serc gotowych odkrywać misterium Boga w drugim człowieku. Taka solidarność, która swoje źródło ma w boskiej miłości, może stać się prawdziwym chrześcijańskim świadectwem, poprzez które wszyscy będą mogli uwielbiać Ojca.

Abstrakt

Bóg, Kościół i świat wobec Covid-19.

Lex orandi jako inspiracja chrześcijańskiego przeżywania czasu pandemii

Czas pandemii jest wyzwaniem dla całej ludzkości. Kościół, który żyje w świecie, jest wezwany do tego, aby wraz z całą ludzkością przeżywać te same doświadczenia, odczytując je jednak w świetle wiary. Jedną z form wyrazu takiej lektury wydarzeń jest liturgia, w której Kościół, zwracając się do Boga, opowiada Mu to, czego doświadcza, i prosi o pomoc właściwą dla danej sytuacji. W takim kontekście powstał formularz mszalny na czas pandemii. Treść modlitw w nim zawartych odsłania jasne linie teologiczne, które mogą pomóc przeżywać w chrześcijański sposób ten czas próby. Niniejszy artykuł jest próbą hermeneutycznej lektury kolekty wyżej wspomnianego formularza. Analizy, które zostały zaprezentowane w tekście, prowadzą do konkluzji teologicznych, w których zostały ujęte podstawowe zagadnienia takie jak obraz Boga, tożsamość wierzących, treść chrześcijańskiej modlitwy oraz styl życia, który taka modlitwa inspirowa.

Słowa kluczowe: Bóg, lud Boży, misterium paschalne, liturgia, modlitwa, koronawirus, Covid-19, pandemia

Abstract

God, the Church, and the World in the Face of Covid-19:

Lex orandi as an Inspiration for Christian Living at a Time of Pandemic

The present time of the coronavirus pandemic is a challenge for all humanity. The Church, which lives in the present world, is called to experience the same events with all of humanity, although interpreting them through the lens of faith. One expression of such a reading of events is the liturgy, in which the Church addresses God, telling Him what it experiences and asking Him for the appropriate succor in the current situation. Responding to the spiritual needs of the clergy and the faithful, the Holy See's Congregation for Divine Worship and the Discipline of the Sacraments has released the text of a special Mass, entitled "In Time of Pandemic." The contents of the prayers contained within it reveal clear theological lines that can help us to live as Christians during this time of trial. This article is an attempt at a hermeneutical reading of the collect of the above-mentioned Mass formula. The analyses that are presented in the text lead to theological conclusions concerning such basic issues such as the image of God, the identity of believers, the content of Christian prayer, and the lifestyle that the latter inspires.

Keywords: God, People of God, paschal mystery, liturgy, prayer, coronavirus, Covid-19, pandemic

References

- Antonio, S. (2020, March 9). *Bodies and stories in the time of coronavirus*. Medium. <https://medium.com/@antoniospadaro/bodies-and-stories-in-the-time-of-coronavirus-9ea674bcc458>
- Barbaglio, G., Bof, G., & Dianich, G. (Eds.). (2002). *Teologia*. San Paolo.
- Bergsma, J. S., & Pitre, B. J. (2018). *A Catholic Introduction to the Bible: Vol. 1. The Old testament*. Ignatius Press.
- Brueggemann, W. (1998). *A commentary on Jeremiah. Exile and homecoming*. W. B. Eerdmans.
- Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti. (2020). *Adnexus decreto diei 30 martii 2020 (Prot. N.156/20)*. <http://www.cultodivino.va/content/cultodivino/it/documenti/decreti-generalisti/decreti-generalisti/2020/messa-in-tempo-di-pandemia/adnexus.html>

- Dekret Stolicy Apostolskiej ws. Mszy Świętej na czas pandemii.* (2020, March 30). Konferencja Episkopatu Polski. <https://episkopat.pl/dekret-stolicy-apostolskiej-ws-mszy-swietej-na-czas-pandemii/>
- Ellebracht, M. P. (1963). *Remarks on the vocabulary of the ancient orations in the Missale Romanum.* Dekker & Van de Vegt.
- Gordo, J. M. (2020, March 25). Dios en tiempos del Coronavirus. *Iglesia Viva.* <https://iviva.org/dios-en-tiempos-del-coronavirus/>
- Grillo, A. (2020). La nostalgia e il desiderio della liturgia. Lo spazio delle comunità residuali. *Rivista Di Pastorale Liturgica*, 4–8.
- Institutio generalis missalis romani. Excerptum ex editione typica tertia emendata Missalis Romani.* (2008). Libreria Editrice Vaticana.
- Kreczmański, S. (2012). Kolekta w Mszale Rzymskim. Elementy strukturalne oraz jej wypowiedzianie. *Teologia Młodych*, 1, 40–43.
- Leachman, J. G., McCarthy, D. P., & Wolf, N. (2008). *Appreciating the Collect. An Irenic Methodology.* St Michael's Abbey Press.
- Lennox, J. C. (2020). *Where is God in a coronavirus world?* The Good Book Company.
- Luciani, R. (2020). Es la hora de ayunar del Pan y aprender a comulgar con la Palabra. *Phase. Revista de Pastoral Litúrgica*, 356, 324–329.
- Missale romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, Ioannis Pauli PP. II cura recognitum* (Edicio typica tertia). (2008). Libreria Editrice Vaticana.
- Moment of prayer and "Urbi et Orbi" Blessing presided over by Pope Francis.* (2020).
- Moore, M. P. (2020, March 27). ¿Un Dios "anti-pandemia", un Dios "post-pandemia" o un Dios "en-pandemia"? Religión Digital. https://www.religiondigital.org/opinion/Michael-Moore-Dios-anti-pandemia-post-pandemia-teologia-coronavirus-jesus-salvacion-hombres_0_2216178370.html
- Muzzarelli, F. (2020). *Spaesati in casa. Orientarsi al tempo del Covid-19.* EMI.
- Papieska Akademia Życia. (2020). *Pandemia a powszechne braterstwo.* <https://episkopat.pl/papieska-akademia-zycia-pandemia-a-powszechne-braterstwo/>
- Piper, J. (2020). *Koronawirus i Chrystus.* Fundacja Ewangeliczna. <https://fewa.pl/koronawirus-i-chrystus>
- Plezia, M. (Ed.). (1974). *Słownik łacińsko-polski: Vol. 4: P–R.* Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Sartore, D., Triacca, A. M., & Cibien, C. (2001). *Liturgia.* San Paolo Edizioni.
- Siffrin, P., Mohlberg, L. C., & Eizenhöfer, L. (1981). *Liber sacramentorum Romanæ Ecclesiæ ordinis anni circuli (Cod. Vat. Reg. Lat. 316 / Paris Bibl. Nat. 7193, 41/56) (Sacramentarium Gelasianum).* Herder.
- Sobór Watykański II. (1963). *Sacrosanctum concilium.*
- Sodi, A., & Manlio, T. (2002). *Concordantia et Indices Missalis Romani. Editio typica tertia.* Libreria Editrice Vaticana.

Biblijna kosmologia Jana Kochanowskiego. Ciała niebieskie w „Psałterzu Dawidowym” na tle XVI-wiecznych przekładów Biblii

Agata Starownik

Uniwersytet Warszawski

a.starownik@al.uw.edu.pl <https://orcid.org/0000-0002-2676-4995>

Psałterz Dawidów Jana Kochanowskiego powstawał co najmniej od roku 1571, a po raz pierwszy ukazał się drukiem w krakowskiej Drukarni Łazarzowej w 1579¹. W tym samym roku poeta wydał u Andrzeja Piotrkowczyka łaciński przekład *Fenomenów*, greckiego poematu astronomicznego Aratosa, zatytułowany *M. T. Ciceronis Aratus ad Graecum exemplar expensus & locis mancis restitutus*². Przez całe życie pracował też nad jego polską parafrazą, opublikowaną już po śmierci autora³. Prace na bazie Aratosa i Biblii nie tylko wieńczą jego pasje translatorsko-poetyckie, lecz także dają pojęcie o jego wiedzy astronomicznej. To w nich bowiem znalazło się najwięcej odniesień do ciał niebieskich w twórczości Kochanowskiego. Jak nietrudno się domyślić, obraz kosmosu wyrasta w niej z tradycji starożytności zarówno grecko-rzymskiej, jak i judeochrześcijańskiej.

Odniesienia astronomiczne w *Psałterzu Dawidowym* koncentrują się wokół budowy wszechświata, najważniejszych ciał niebieskich: słońca

1 P. Buchwald-Pelcowa, *Wstęp*, [w:] *Psałterz Dawidów przekładania Jana Kochanowskiego*, Warszawa 1985, s. I; E. Buszewicz, *Psałterz Dawidów*, [w:] *Jan Kochanowski*, pod red. A. Gorzkowskiego, Kraków 2001, s. 18; J. Pelc, *Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, Warszawa 2001, s. 111, 126, 481.

2 J. Axer, „*Aratus*” – miejsce poematu w twórczości Kochanowskiego, [w:] *Jan Kochanowski i epoka renesansu. W 450 rocznicę urodzin poety. 1530–1980*, red. T. Michałowska, Warszawa 1984, s. 160; J. Pelc, *Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, dz. cyt., s. 127, 481.

3 J. Axer, „*Aratus*” – miejsce poematu w twórczości Kochanowskiego, dz. cyt., s. 160.

i księżycy (w dalszej kolejności też gwiazd) oraz ich ruchu po niebie, wyznaczanego przez nie kosmicznego ładu i pochwały harmonijnego stworzenia oraz jego Twórcy. Z porządkiem Jego dzieła wiązą się odwołania do rytmu czasu i podziału przestrzeni, w dużej mierze określanych przez obiekty astronomiczne. W niniejszym tekście omówione zostaną jedynie wybrane motywy opisujące czas i przestrzeń – pełny obraz ciał niebieskich to temat na znacznie obszerniejsze opracowanie.

Według badaczy poeta interesuje się przyrodą nie tyle dla niej samej, ile w imię humanistycznych ideałów. W drugiej połowie XVI wieku stała się ona bowiem ważnym tematem humanistycznej refleksji⁴. Twórca nie zasłynął jednak z plastycznych, zmysłowych opisów natury odwołujących się do wyobraźni. Uważa się go za „daltonistę” niewrażliwego na barwy⁵, który tworzył opisy raczej pojęciowe⁶, ewentualnie zorientowane wokół gier światła – czyli tylko dwóch sfer: jasnej i ciemnej – niż bogactwa kolorów⁷. Kochanowski nie troszczy się zbyt o realizm, sensualność, pobudzanie wyobraźni czy szczegóły pejzażu, flory czy fauny. Brak mu zacięcia przyrodoznawczego. Widzi przyrodę przez pryzmat uczuć i refleksji, które budzi ona w człowieku⁸, przez pryzmat intelektu i jej literackich opisów. Opiewa ją za pomocą finezyjnych nawiązań filologicznych, tradycyjnych motywów i symboliki. Naśladuje nie naturę, ale sztukę, która już przetworzyła naturę, jest zatem bogatsza i bliższa ideału⁹.

4 J. Sokolski, „*Natura lubi się ukrywać*”. *Historia naturalis – magia naturalis – philosophia naturalis w Europie wczesnowożytnej*, [w:] *Człowiek wobec natury – humanizm wobec nauk przyrodniczych*, red. J. Sokolski, Warszawa 2010, s. 27–28.

5 S. Dobrzycki, *Przyroda w literaturze polskiej w epoce odrodzenia (dokończenie)*, „Pamiętnik Literacki” 5 (1906) nr 1–4, s. 130; M. Mejor, *Historia naturalna w dziełach polsko-lacińskich poetów humanistycznych. Zarys problemu*, [w:] *Człowiek wobec natury...*, dz. cyt., s. 64; W. Weintraub, *Rzecz czarnolesska*, Kraków 1977, s. 158.

6 W. Weintraub, *Rzecz czarnolesska*, dz. cyt., s. 152–153.

7 Tamże, s. 156–157.

8 B. Chlebowski, *Poezja polska w wieku XVI*, [w:] *Dzieje literatury pięknej w Polsce*, cz. 1, opr. S. Tarnowski et al., Kraków 1918, s. 216; S. Dobrzycki, *Przyroda w literaturze polskiej w epoce odrodzenia (dokończenie)*, dz. cyt., s. 136.

9 M. Mejor, *Historia naturalna w dziełach polsko-lacińskich poetów humanistycznych. Zarys problemu*, dz. cyt., s. 64–68; E. Ostrowska, *O języku opisów przyrody w pieśniach*, „Język Polski” 1973 nr 1, s. 1–5.

Kochanowski czyta księgę przyrody przez pryzmat przeżyć, myśli, twórczości człowieka. W pierwszej kolejności pozostaje badaczem nie dzieła stworzenia, ale literatury – dzieła ludzkiego, z którym wchodzi w artystyczny dialog, jak przystało humaniście i poecie uczonemu. Dlatego w refleksji nad ciałami niebieskimi w *Psałterzu* nie sposób pominąć tekstu biblijnego leżącego u jego podstaw. Warto w niej uwzględnić inne staropolskie przekłady psalmów – nie tylko poetyckie, lecz także prozatorskie, tworzone na użytek poszczególnych wyznań. Jakie wizje kosmosu się z nich wylaniają? Czy znacząco się one różnią? Jak się mają do wizji Kochanowskiego?

Uwzględnienie przekładów kanonicznych w odczytaniu treści astronomicznych *Psałterza Dawidowego* jest ważne ze względu na dwie najważniejsze cechy obrazu ciał niebieskich u Kochanowskiego: wspomnianej już zależności od wzorców literackich oraz neoplatonickiego wydźwięku jego opisu kosmosu. Fizyczne niebo i jego mieszkańcy świadczą o doskonałości harmonijnego stworzenia. Zgodnie z ówczesnym modelem wszechświata stanowią istotną część Bożego dzieła, pośredniczącą między ziemią (sferą ludzką) a niebem (metafizyczną – siedzibą Najwyższego). Co więcej, zachwyt pięknem przyrody to jeden z najważniejszych elementów religijności wyrażonej w dziele poety.

W niniejszym tekście wybrane nawiązania astronomiczne w *Psałterzu Dawidowym* zostaną zestawione z analogicznymi fragmentami dwóch najważniejszych przekładów wyznaniowych powstałych w XVI wieku: protestanckiej Biblii brzeskiej (1563)¹⁰ i katolickiej Biblii Wujka (1599, *Psałterz Dawidów* 1594). Ma to na celu nie szukanie bezpośrednich zależności, ale skonfrontowanie obrazu kosmosu w dziele poetyckim z tekstem tłumaczeń konfesyjnych, osadzonych w innych koncepcjach czytania i przekładania Pisma Świętego, o wiele bliższych oryginałowi hebrajskiemu (Biblia brzeska) lub Wulgacie (Wujek). Inspiracje poety i różne zależności stylistyczno-językowe przebadano już dość dobrze i nie one są tu przedmiotem zainteresowania (badanie takie byłoby zresztą niemożliwe, gdyż przekład Wujka wydano po śmierci Kochanowskiego).

¹⁰ Przekłady Kochanowskiego i brzeski porównała pod kątem stylistyczno-językowym E. Ostrowska, *Walka o piękne słowo psalterzowe*, „Język Polski” 1953 nr 4, s. 285–317.

Dla porządku należy przypomnieć jedynie kilka podstawowych ustaleń badaczy. Poeta korzystał z różnych przekładów, opartych zarówno na Wulgacie, jak i hebrajskim oryginale (choć hebrajskiego nie znał), ale żadnego nie naśladował niewolniczo. Wyjątkowo cenił pracę Buchanana, obaj humaniści wybrali bardziej poważaną formę poetycką, nie prozatorską, i obficie wykorzystali w swych parafrazach strofikę horacjańską. Zabieg ten wiąże się z odczytaniem psalmów – czyli hymnów – jako biblijnego odpowiednika rzymskich ód i natchnionej poezji Orfeusza. Poeta inspirował się również wersyfikacją biblijną¹¹.

W słynnym liście do Fogelwедера Kochanowski opisuje swe rozdarcie między Koniecznością i Poetyką, wiernością oryginałowi i twórczym natchnieniem. Z jednej strony włącza się w nurt ponadwyznaniowego humanizmu chrześcijańskiego i podchodzi do tekstu racjonalnie i historycznie: unika zarówno poganizmów, jak i interpretacji chrześcijańskich. W tekście brak więc zarówno Jowisza, jak i Chrystusa. Z drugiej – twórca poświęca ścisłość filologiczną dla piękna języka – poetyckiego, różnorodnego, melodyjnego¹².

1. Wschody i zachody słońca

Wschody i zachody słońca, jeden z najczęściej przywoływanych motywów astronomicznych w *Psalterzu*, wiążą się zarówno z czasem, jak i przestrzenią: odmierzają noce i dni, ale też wyznaczają strony świata i określają jego granice. Do opisu pór dnia jednak poeta chętniej odnosi poranną i wieczorną zorzę, a słowa „wschód” i „zachód” wybiera raczej do określeń geograficznych. To raczej nie momenty czy pory doby, ale rejony, gdzie wschodzi lub zachodzi słońce, choć wzmianki o nich na

11 P. Buchwald-Pelcowa, *Wstęp*, dz. cyt., s. III–V; E. Buszewicz, *Psalterz Dawidów*, dz. cyt., s. 27–30, 36–40, 40–49, 53–54; J. Pelc, *Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, dz. cyt., s. 290–291, 482–488, 494–496, 501, 505–509, 518–519, J. Ziomek, *Wstęp*, [w:] J. Kochanowski, *Psalterz Dawidów*, opr. J. Ziomek, Wrocław 1960, s. XLIV–LXXVII, CXI.

12 E. Buszewicz, *Psalterz Dawidów*, dz. cyt., s. 30–31, 64; J. Pelc, *Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, dz. cyt., s. 289–291, 492–494; M. Kossowska, *Biblia w języku polskim*, t. 1, Poznań 1968, s. 304–311.

zasadzie metonimii łączą się ze zjawiskiem astronomicznym czy nawet obrazem słońca chowającego się w morze wśród zorzy (Ps 66¹³). Przywołania wschodu i zachodu stanowią mniej lub bardziej rozbudowane amplifikacje zbudowane wokół określeń w rodzaju „wszystka ziemia”, „wszystki granice ziemie”, „kraje ziemie” czy „wszystkie kraje ziemie”. Wzbogacając opis przestrzeni w psalmie, podczas gdy Biblia brzeska i Wujek zachowują wersję bliższą tekstowi hebrajskiemu i Wulgacie – jak w Ps 2, 33¹⁴, 66 i 67¹⁵.

Dam ci w dziedzictwo wszystko ludzkie plemię,
 Będziesz panował, będziesz rządził ziemię
 I tam, gdzie wschodzi, i gdzie słońce padnie (K: Ps 2, 22–24).
 [...] podam narody w dziedzictwo twoje, a w osiadłość twą granice ziemie (B: Ps 2, 8).
 [...] dam ci pogany dziedzictwo twoje
 a osiadłość twą kraje ziemie (W: Ps 2, 8).

Wszystka ziemia, wszystkie kraje,
 I gdzie jasne słońce wstaje,
 I gdzie w bystre, szumne morze
 Zapadają późne zorze,
 Wykrzyknięte w słodkim pienu (K: Ps 66, 1–5).
 [...] Niechajże Bogu wykrzyka wszystka ziemia (B: Ps 66, 1).
 Wykrzykajcie Bogu, wszystka ziemio! (W: Ps 65, 1).

13 S. Urbańczyk, *Uwagi o artyzmie Psalterza w przekładzie Jana Kochanowskiego*, „Język Polski” 1980 nr 5, s. 326–327.

14 K: Ps 33, 15–16; B: Ps 33, 8; W: Ps 32, 8.

Skrót „K” odnosi się do edycji: J. Kochanowski, *Psalterz Dawidów*, cz. 1: *Fototypia – transkrypcja. List Jana Kochanowskiego do Stanisława Fogelwedera*, oprac. J. Woronczak, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982. Numery wersów oznaczają wersy parafrazy, a nie biblijnego oryginału. Uwspółcześniono pisownię samogłosek pochylonych. Skrót „B” odnosi się do edycji: *Biblia brzeska 1563*, red. Peter Krolkowski, Clifton–Kraków 2003.

Skrót „W” odnosi się do edycji *Biblia w przekładzie księdza Jakuba Wujka z 1599 r.*, transkrypcja typu „B” oryginalnego tekstu z XVI w. i wstępy ks. J. Frankowski, Warszawa 2009.

15 K: Ps 67, 11–12; B: Ps 67, 8; W: Ps 66, 8.

Dodatki Kochanowskiego wywodzą się z biblijnego opisu kręgu ziemi rozciągającego się od wschodu do zachodu. Obraz ten pojawia się zarówno u Kochanowskiego, jak i w przekładach prozą. Wskazuje na ziemię jako całość dzięki odwołaniu do jej krańców, którym patronują początek i koniec drogi słońca po niebie oraz wyznaczone przez nie przeciwstawne kierunki geograficzne. Przywołanie tej opozycji uwytkuła ogromne rozmiary ziemi zdolnej pomieścić rzeczy tak odległe, że pozornie wykluczające się (Ps 50, 102, 107¹⁶, 113¹⁷).

Pozowie ziemię od wschodniej granice

Aż do słonecznej późnej łożnice (K: Ps 50, 3–4).

[...] wezwał wszytkiej ziemię, od wschodu słońca aż do zachodu jej (B: Ps 50, 1).

[...] i przyzwał ziemię

od słońca wschodu aż do zachodu (W: Ps 49, 1).

Jako wschód od zachodu daleko pała,

Tak On od nas daleko grzech nasz oddala (K: Ps 103, 23–24).

Jako daleko jest wschód słońca od zachodu, tak daleko od nas oddalił przestępstwa nasze (B: Ps 103, 12).

Jako daleko jest wschód od zachodu,

daleko oddalił od nas nieprawości nasze (W: Ps 102, 12).

Cała wielka ziemia i tak liczne i różne ludy ją zamieszkujące mają wychwalać swego Stwórcę i uznawać Jego władzę nad sobą. Ogrom Jego dzieła świadczy o Jego potędze, a także o miłosierdziu: w Psalmie 103 przebaczący Bóg oddala grzechy od ludzi na całą szerokość świata: dystans między jego wschodnim i zachodnim krańcem. W Psalmie 106 opis całości ziemi dopełnia druga oś północ-południe. O ile Biblia brzeska i Wujek wymieniają tu po prostu cztery kierunki (przy czym Wujek zamienia południe na morze za Wulgatą), o tyle Kochanowski wzorem Psalmów 50, 103 i 113 łączy wschód i zachód ze zjawiskami astronomicznymi, północy dodaje jej pogodowy „atrybut”: akwilon,

¹⁶ K: Ps 107, 5–8; B: Ps 107, 3; W: Ps 106, 2–3.

¹⁷ K: Ps 113, 5–6; B: Ps 113, 3; W: Ps 112, 3.

a południe wiąże z obrazem pól, skierowanych ku najbardziej nasłonecznionej stronie.

Dwukrotnie u Kochanowskiego jedna para kierunków uzupełnia drugą. W Psalmie 75 do oryginalnych wschodu i zachodu poeta dodaje południe i północ reprezentowaną przez akwilon (a także po raz kolejny wschodzące lub zachodzące słońce). Natomiast w Psalmie 89 rezygnuje z gór Tabor i Hermon, by w zamian północy i południu (w Wujka znów morze) towarzyszyły zachód i wschód słońca, wyraźnie reprezentowane przez zjawisko astronomiczne, określone epitetem „różany” – od blasku zorzy.

Próżno sie sławy albo ode wschodu,

Albo spodziewać od słońca zachodu;

Ani z południa przyjdzie, ani ona

Od akwilona (K: Ps 75, 17–20).

Abowiem ani od wschodu słońca, ani od zachodu, ani od puszczy przychodzi wywyższenie (B: Ps 75, 7).

Bo ani od wschodu, ani od zachodu,

ani od pustych gór (W: Ps 74, 7).

Twe jest niebo. Twa ziemia, wszystko musi Tobie

Przypisać, cokolwiek świat wielki zamknął w sobie.

Południe i pół nocy, wschód słońca różany

I zachód Twym dowcipem stoi zbudowany (K: Ps 89, 21).

Twojeć są niebiosy i twojać jest ziemia, a tyś ugruntował okrąg świata i wszystko co na nim jest.

Tyś stworzył północ i południe, a w twym imieniu weselą się Tabor i Hermon

(B: Ps 89, 12–13).

Twojeć są niebiosy i twoja też jest ziemia,

tyś ugruntował okrąg ziemi i napełnienie jej:

tyś stworzył północną stronę i morze,

Tabor i Hermon w imieniu twym radować się będą (W: Ps 88, 12–13).

Obraz ziemi jako całości opisanej przez kierunki geograficzne i okrążanej przez słońce Kochanowski wprowadza też w Psalmie 19 w miejscu,

gdzie w przekładach prozą pojawiają się po prostu krańce nieba (a zarazem ziemi „stykającej się” z nieboskłonem na horyzoncie). Motyw ten łączy się z obrazem słońca – oblubieńca wychodzącego o świcie ze swych komnat.

Od wschodnich granic wynika ku biegu,

A zostawa sie na zachodnym brzegu (K: Ps 19, 25–26).

Od końca niebios jest wyście jego, a wejście jego aż na drugim końcu ich, a nie jest nikt
coby się miał zakryć od gorącości jego (B: Ps 19, 7).

Od kraju nieba wyjście jego,

a nawrót jego aż na kraj jego,

a nie masz, kto by się mógł zakryć od gorącości jego (W: Ps 18, 7).

Zainspirowany biblijnym zespoleniem codziennych zjawisk astro-nomicznych i kierunków geograficznych Kochanowski przywołuje je chętniej niż autor biblijny. Tym samym wprowadza do *Psalterza* dodatkowe elementy przyrodnicze, a nawet – choć rzadziej – przywołuje wdzięczny obraz zorzy. Z jednej strony to motyw konwencjonalny, ukazany przeważnie bez obrazowych szczegółów. Z drugiej – trudno nie docenić uwagi, jaką poświęcił mu poeta. Nie tylko urozmaica określenia krańców i stron świata, lecz także daje wyobrażenie o budowie kosmosu w psalmach. Ziemia wydaje się tu płaska, a jej granice wyznaczają morze na horyzoncie i niebo, po którym porusza się Słońce. Kochanowski przejmuje więc kosmologię żydowską, wyrosłą z mitologii Mezopotamii. Nie przywołuje tu greckiego modelu geocentrycznego, podobnie jak w imię historyzmu nie posługuje się mitologicznym sztafażem w rodzaju Zeusa – Boga (jak już wspomniano).

2. Krąg niebieski

Jedną z cech nieba, którą wymienia Kochanowski w amplifikacjach, jest kolistość nieba. Kształt ten nietrudno powiązać z obrotami słońca, księżyca i gwiazd dającymi pojęcie o doskonałości harmonijnego kosmosu. Wskazują na nią sama symbolika koła – figury doskonałej – oraz

cykliczność czasu wyznaczanego przez obiekty astronomiczne. Rytm czasu świadczy nie tylko o porządku Bożego dzieła, lecz także o jego trwałości i stanowi namiastkę wieczności. Dlatego w Psalmie 145 poeta zastępuje biblijne „wieki wieków” odwołaniem do przyrody: stworzenie będzie wielbiło swego Stwórcę nie przez nieskończenie liczne odcinki czasu, ale dopóki przetrwa niewzruszony rytm przemian dnia i nocy. Poeta przywołuje zdecydowanie krótszą niż wiek dobę i ukonkretnia obraz. Niezmiennosc oddawania czci Bogu przez Jego dzieło wynika z niezmienności owego dzieła; zostało ono tak zaprojektowane, że chwała należna jego Autorowi niejako musi być Mu składana, stanowi naturalny mechanizm, tkwi w istocie kosmosu. Stałość wysławiania Najwyższego wynika więc niejako sama z siebie, jest jednocześnie przyczyną oraz skutkiem i tym samym zatacza dodatkowy „krąg”.

A wszelka żywa dusza imię święte Twoje

Wielbić będzie tak długo, póki nieodmiennym

Kołem pójdzie gwieździsta noc za światłem dziennym (K: Ps 145, 38–40).

[...] a wszelkie ciało dobrozreczyć będzie świętemu imieniowi jego aż na wieki wieczne

(B: Ps 145, 21).

[...] a wszelkie ciało niechaj błogosławi imię święte jego

na wieki i na wieki wieków (W: Ps 144, 21).

Stwórca niebiańskich kręgów jednocześnie nimi rządzi, podtrzymuje istnienie swego dzieła. Niebo pełni u Kochanowskiego nie tyle funkcję atrybutu i siedziby, ile wskazuje na nadrzędną pozycję Najwyższego, który uczynił świat doskonałym, czuwa nad nim i z góry widzi wszystko, co się w nim dzieje. Nieprzypadkowo w Psalmie 135 poeta używa słowa „sprawuje”, czyli „kieruje, powoduje”¹⁸. Pobrzmiewa tu echo schrystianizowanej arystotelesowsko-ptolemejskiej wizji kosmosu, w którym sfery niebieskie obracają się z miłości do Boga, górującego nad nimi z empireum umieszczonego tuż nad ostatnią z kul – Primum

¹⁸ *Słownik staropolski*, <http://www.staropolska.pl/slownik/?nr=0&litera=sprawowa%C4%87&id=2174> (10.11.2019).

Mobile¹⁹. Stwórca fizycznie znajduje się tu ponad człowiekiem. Motyw Boga ponad obracającymi się niebiosami nie wyklucza się również z kosmologią biblijną.

Chwalcie Pana, który krąg niebieski sprawuje (K: Ps 136, 49).

Wysławiajcież Boga niebieskiego [...] (B: Ps 136, 26).

Wyznawajcie Boga nieba [...] (W: Ps 135, 26).

[...] bo Ty nad wszytkiem

Koły siedząc niebieskimi

Na niskość przedsię patrzysz i to, co wysoko,

Z daleka zna Twoje oko. (K: Ps 138, 15–18).

Abowiem nawyższy Pan pogląda na rzeczy niskie, a wysokie z daleka poznawa

(B: Ps 138, 6).

Abowiem wysoki Pan, a na niskie patrzy,

a wysokie z daleka poznawa (W: Ps 137 6).

Górowanie (dosłowne i w przenośni) Boga nad stworzeniem poeta często opisuje, podkreślając Jego pozycję „na wysokościach” przeciwstawioną „niskiej ziemi” w domyśle lub bezpośrednio. Zarówno u Kochanowskiego, jak i w przekładach prozą „wysokość” stanowi synonim nieba, pojawia się wraz z nim (Ps 14²⁰, 121²¹, 135²²), może je nawet zastąpić (Ps 2²³) – tak samo przecież określa miejsce, w którym mieszka Stwórca.

Mieszkanie na wysokościach oznacza nie tylko uprzywilejowanie i władzę, lecz także wszechwiedzę zobrazowaną w motywie patrzenia na człowieka z góry, skąd widać wszystko. Najwyższy ogarnia niebo i ziemię, zna prawdę o każdym stworzeniu, żadne z nich nie ukryje się przed nim. Dystans przestrzenny podkreśla miejsce Stwórcy na

¹⁹ C. S. Lewis, *Odrzucony obraz. Wprowadzenie do literatury średniowiecza i renesansu*, przeł. W. Ostrowski, Kraków 1995, s. 95–97, 102, 114–116.

²⁰ K: Ps 14, 5–6; B: Ps 14, 3; W: Ps 13, 2.

²¹ K: Ps 121, 5–8; B: Ps 121, 2; W: Ps 120, 2.

²² K: Ps 135, 9–10; B: Ps 135, 6; W: Ps 134, 6.

²³ K: Ps 2, 9–10; B: Ps 2, 4; W: Ps 2, 4.

szczyście hierarchii bytów, Jego transcendencję oraz niezależność, wagę, wiarygodność i obiektywność Jego sądów. Jego zamysły i potęgą przerastają człowieka, są dla niego nieuchwytnie, co poeta wyraża słowem *bujac*, w ówczesnej polszczyźnie związanym nie tylko ze swobodą, lecz także z pychą i przekraczaniem miary²⁴. To może jednak dotyczyć tylko człowieka niesłusznie stawiającego siebie na pierwszym miejscu – Bogu ono się należy, tak samo jak z zasady nie mieści się On w ludzkich kategoriach i tym samym „przekracza” ludzką miarę.

Ten ma narody wszystkie pod nogami,
A Jego sława buja nad gwiazdami.
Kto kiedy z Panem tym porówna, który
Dziwnie wysoko siedząc przecie z góry
I co na niebie, i co jest na ziemi
Oczyrna widzi nieuchronionemi? (K: Ps 113, 7–12).
Wywyższon jest Pan nad wszystkimi narody, a chwała jego nad niebiosami.
I któż jest takim jako Pan, Bóg nasz? Który mieszka na wysokości?
Który się zniża, aby widział to, co jest na niebie i na ziemi (B: Ps 113, 4–6).
Wysoki nad wszystkie narody Pan
a nad niebiosami chwała jego.
Któż jako Pan Bóg nasz,
który mieszka na wysokości,
a na niskie rzeczy patrzy na niebie i na ziemi? (W: Ps 112, 4–6).

W Psalmie 113 pojawia się rozróżnienie nieba fizycznego i metafizycznego, które Kochanowski podkreśla, zastępując niebo gwiazdami. To ponad nimi znajduje się Bóg otaczany chwałą przez zastępy aniołów. Panuje On zarówno nad mieszkańcami ziemi, jak i nieba – czyli nad ludźmi, nad ciałami niebieskimi, nad duchami niebios. Jest dobrym władcą – angażuje się w sprawy ziemskie, czuwa nad stworzeniem, podejmuje sprawiedliwe decyzje co do niego, dostrzega krzywdę biednych i nie pozostawia ich samych sobie. Jako potężny Sędzia, niezależny od ziemskich spraw, jest jedynym ratunkiem dla prześladowanych, którym

²⁴ *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 2, red. S. Bąk et al., Wrocław–Warszawa 1967.

nikt na ziemi już nie może pomóc. Jego sprawiedliwe wyroki wiążą się z odpowiedzialnością za stworzenie jego Twórcy i Władcy, jedyne, kto zna je w pełni (Ps 16²⁵, 90, 121).

Królu na wysokim niebie,
Nie ma indziej, okrom Ciebie,
Człowiek nieszczęściem strapiony
Uciezki ani obrony.
Pierwej, niżli góry wstały,
Niż ziemia, niż okazały
Krąg niebieski jest stworzony,
Tyś jest, Boże nieskończony! (K: Ps 90, 1–8).
[...] Tyś Panie był naszą ucieczką od wiekuistych czasów.
Pierwej niżli się góry zstały i niżliś wykształtował ziemię i okrąg świata, tedyś ty jest
Bogiem [...] (B: Ps 90, 1–2).
[...] Panie, stałeś się ucieczką nam,
od rodzaju do rodzaju.
Pierwej niżli stanęły góry albo ziemia i świat był stworzony
[...] ty jesteś Bóg. (W: Ps 89, 1–2).

Duszo moja, przedsię ty tusz dobrze sobie:
Bóg w nieszczęściu twym będzie pomocen tobie.
Bóg ten, który wysokie niebo zbudował
I ziemski wszytkorodny krąg ugruntował (K: Ps 121, 5–8).
Aleć mój ratunek od Pana, który stworzył niebo i ziemię (B: Ps 121, 2).
Pomoc moja od Pana,
który stworzył niebo i ziemię (W: Ps 120, 2).

Kochanowski do wołań o pomoc wprowadza przeciwstawienie człowieka w dole i Boga na wysokościach. Rozbudowuje wezwania psalmisty, zaznacza, że doświadcza on nieszczęścia, nie ma innej nadziei niż ta pokładana w Najwyższym, którego mówiący w utworze wzywa nie tylko z „niskiej” ziemi, po prostu niższej od niebios, lecz także z „głębokości”

25 K: Ps 16, 1; B: Ps 16, 1; W: Ps 15, 1.

smutku i trudności. W błaganiu tym łączy się niejako cały kosmos: stworzenie wzywa Stwórcę.

Niebo można tu rozumieć dwojako: fizycznie i metafizycznie. W Psalmie 90 ziemię i świat poeta zamienia na ziemię i krąg niebieski, znów – jak się zdaje – odróżniony od nieba, siedziby Boga. Niebo astronomiczne przynależy więc w pewien sposób do świata ziemskiego, nad którym góruje Pan na wysokościach nieba metafizycznego. Taki podział potwierdza Psalm 121, gdzie poeta wspomina o kręgu ziemi i budowaniu nieba, odwołując się do motywu Boga architekta wyznaczającego ruch ciał niebieskich. Przyroda stanowi w psalmach całość rządzoną rozsądnymi zasadami, określonymi przez Stwórcę. O ich doskonałości (oraz oczywiście o kształcie) daje pojęcie ich kolistość, przy czym boska figura kręgu określa zarówno ziemię, jak i niebiosy. Choć atrybut wysokości poeta wiąże przeważnie z siedzibą Boga, wysoki może być również nieboskłon (Ps 135²⁶).

Siedzibę Boga Kochanowski stylizuje na rezydencję ziemskiego władcy. Czyni to śladem autora biblijnego i wspomina o stolicy na wysokości (czyli Syjonie, stolicy Dawida, Ps 7), z której Bóg będzie sprawiedliwie sądził ludy. W Psalmach 43 i 103 konkretyzuje obraz mieszkania Najwyższego: miasto staje się pałacami lub dworem, podczas gdy Biblia brzeska i Wujek pozostają przy biblijnych określeniach *góra święta* i *stolica*.

[...] oto lud w wielkiej gromadzie

Wyroku Twego czeka: jeśli złemu,

Czy upaść przed Twym sądem cnotliwemu?

Przeto, o sędzia, sędzia wiekuisty,

Chciej na wysokiej sięć stolicy swojej (K: Ps 7, 19–20).

Tedy zgromadzenie narodów zbieży się do ciebie, a dla niego usiądź na wysokości

(B: Ps 7, 8).

[...] a zgromadzenie narodów obstąpi cię

i dlatego wróć się na wysokość (W: Ps 7, 8).

26 K: Ps 135, 9–10; B: Ps 135, 6; W: Ps 134, 6.

Niech Twej pomocy, Panie,
Światło prawdziwe wstanie,
Za którym i ja pójde,
I Twych wysokich dojdę
Pałaców, gdzie mieszkanie,
Gdzie Ty masz przebywanie (K: Ps 43, 13–18).
Wypuść światłość twą i prawdę twoją, a ony mię poprowadzą i wywiodą na świętą górę
twoją i do przybytków twoich (B: Ps 43, 3).
Wyšli światłość twoją i prawdę twoją:
te mię prowadziły i przyprowadziły
na Górę Świętą twoją i do przybytków twoich (W: Ps 42, 3).

Pan na ognistym niebie dwór swój wysoki
Zasadził, skąd panuje na świat szYROKI (K: Ps 103, 37–38).
Pan postawił na niebie stolicę swoją, a królestwu jego są poddani wszyscy (B: Ps 103, 19).
Pan na niebie przygotował stolicę swoją,
a królestwo jego nad wszechmi panować będzie (W: Ps 102, 19).

3. Zorze

Jednym z wyznaczników czasu w *Psalterzu* Kochanowskiego są zorze poranne i wieczorne porządkujące rytm kosmosu. Stają się znakiem ładu wszechświata, ponieważ towarzyszą przemianom dnia w noc i nocy w dzień. To w nich daje się namacalnie doświadczyć cykliczność przemian przyrody i czasu, a wraz z nimi – doskonałość zawartego w nich Bożego zamysłu. Prócz nich reprezentują też poranek (zorza poranna) i wieczór (zorza wieczorna), przy czym zdecydowanie liczniej reprezentowany jest początek dnia.

W Psalmie 104 pojawienie się zorzy zastępuje oryginalny wschód słońca, zachowany w przekładach prozą. Poeta zaznacza jego piękno: zjawisko kwitnie niczym barwny kwiat. Następuje ono po wieczorze i nocy, porze panowania mroku i dzikich zwierząt – znaków chaosu i niebezpieczeństwa. Wraz z nastaniem dnia cofają się one do

nielicznych ostoi: ciemnych jaskiń. O ile przekłady prozą wspominają, że groźne stworzenia po prostu leżą w nich, o tyle Kochanowski stwierdza, że „zwierz do jaskiń uchodzi” – jak pokonany przed silniejszym przeciwnikiem. Tym samym ustępują pola człowiekowi, który zaprowadza w świecie porządek i gospodaruje przyrodą aż do wieczora, gdy skończy się panowanie światła i rozumu oraz nadejdzie czas spoczynku po pracy.

Skoro zaś jasna zorza zakwitnie na niebie,
Żwierz do jaskiń uchodzi, ludzie następują
Na roboty, gdzie także do mroku pracują (K: Ps 104, 42–44).
Lecz skoro słońce wznidzie, wnet się zgromadzają, a leżą w jamach swoich.
Tedy człowiek wychodzi ku robocie swojej i ku sprawom swoim aż do wieczora
(B: Ps 104, 22–23).
Wszedło słońce i zgromadzili się,
i w jamach swoich położyli się.
Wynidzie człowiek na robotę swoją
i na sprawy swoje aż do wieczora (W: Ps 103, 22–23).

Zorza poranna oznacza nie tylko nastanie pory panowania ładu i rozumu, lecz także światło nadziei. W Psalmie 5 człowiek smutny już od świtu kieruje do Boga swe prośby o ratunek, patrząc w niebo, gdzie właśnie pojawiło się słońce i gdzie sytuuje się metafizyczne „w górze”. Określenie nastroju bohatera pochodzi od Kochanowskiego, a z całości utworu można się raczej go domyślać. Modlitwa o tak wczesnej porze oznacza gorliwą pobożność mówiącego, której brak występnym. Wskazuje też na głębię jego utrapienia – niepokoi ono i zmusza do czuwania lub przynajmniej ułatwia je.

Ledwe z głębokiego morza
Ukaże się rana zorza,
A ja już wołam do Ciebie
Smutne oczy mając w niebie (K: Ps 5, 5–8).
Panie, wysłuchasz głos mój z poranku, abowiem rano zgotuję k tobie modlitwę moję
i będę się przypatrywał (B: Ps 5, 4).

[...] rano wysłuchasz głos mój.

Rano będę stał przed tobą i ujrzę [...] (W: Ps 5, 4-5).

W Psalmie 14 (zob. też zakończenie Psalmu 53) poranna modlitwa dotyczy już nie udręczonej jednostki, ale całego Izraela. Co ciekawe, Kochanowski zastępuje zorzą Syjon, zachowany w przekładach brzeskim i Wujka. Oba motywy wiążą się z mitycznym „w górze”, siedzibą sacrum. Poeta wybiera jednak nie stolicę, miasto święte, świętą górę, symbol narodu, ale bardziej uniwersalny, ponadreligijny obraz wzięty z natury, coranną przypowieść o Bożym zamyśle i porządku zapisanym w stworzeniu. To ład natury i rodzące się po raz kolejny światło mają przynieść zbiorowości nadzieję, nie kult religijny pośredniczący między człowiekiem i Bogiem, czczonym w Jerozolimie – Syjonie.

Gdzieś to ta pożądana zorza

Wyniknęła rychło z morza,

Gdy też nas z ciężkiej niewoli

Pan nasz i Bóg nasz wyzwoli! (K: Ps 14, 25).

Któż da z Syjonu wybawienie Izraelowi? Gdy Pan wybawi z więzienia lud swój, rozraduje

się Jakub, a rozweseli się Izrael (B: Ps 14, 8).

Któż da z Syjonu zbawienie Izraelskie?

Gdy oddali Pan niewolą ludu swego,

rozweseli się Jakub i rozraduje się Izrael (W: Ps 13, 7).

Podobna modyfikacja dokonała się w Psalmie 133. Miłość i zgodę poeta porównuje za psalmistą do rosy – nie zstępuje ona jednak na Syjon z wysokości szczytu Hermonu na niższy Sirion, który nietrudno utożsamiać z Syjonem i wzbogacić o znaczenie symboliczne, jak zapewne stało się w Biblii brzeskiej i Biblii Wujka. Tam, gdzie przekłady prozą zawierają zdanie przydawkowe o zstępującej rosie, Kochanowski umieszcza zdanie okolicznikowe czasu – perłowe krople zdobią świat o świetle – oraz dodaje liczne obrazowe szczegóły: perłowe połysk i barwę rosy, pokryte przez nią pastwiska, ognistą barwę zorzy, morze. Dość niejasny oryginalny obraz zastępuje motywem uniwersalnym, wzbogaconym efektownym detalem.

Nie tak rozkoszne krople są perłowe
Niebieskiej rossy, które Hormonowe
Pastwiska zdobią, kiedy wstaje z morza
Ognista zorza (K: Ps 133, 9–12).

Jest też jako rosa Hermon, która zstępuje na góry Syjon [...] (B: Ps 133, 3).
jako rosa Hermon, która zstępuje na górę Syjon [...] (W: Ps 132, 3).

Zorza oznacza w *Psalterzu* również blask cnoty, zwłaszcza tej docenionej, szanowanej, stanowiącej przykład dla innych. W Psalmie 37 poeta czyni zorzę konkretniejszą postacią światła wymienianego przez oryginał i przekłady prozą, zamiast południa zaś pisze o słońcu. Również w Psalmie 110 porównuje cnotę i żywotność ludu do różanej zorzy – świetlistej, zwiastującej odrodzenie, o barwie symbolizującej życie. Zrywa tym samym z tradycją Wulgaty, zawierającej słowa o narodzinach króla przed jutrzeńką, co czytano jako zapowiedź mesjańską. Zdecydowanie bliżej Kochanowskiemu do przekładu brzeskiego.

Jasna jest zorza, jasno słońce pała,
Tak będzie i twa cnota okazała (K: Ps 37, 13–14).
I wywiedzie sprawiedliwość twą jako światłość, a prawo twoje jako południe (B: Ps 37, 6).
I wywiedzie jako światłość sprawiedliwość twoję,
a sąd twój jako południe (W: Ps 36, 6).

Lud w cnotach okazały, świetny w pobożności,
Rosa różanej żarze, krew twojej młodości (K: Ps 110, 11–12).
[...] a rozrodzenie twoje będzie z żywota jako rosa na świtanu (B: Ps 110, 3).
[...] Z żywota przed jutrzeńką zrodziłem cię (W: Ps 109, 3).

4. Słońce i księżyc

Ponieważ kosmiczny ład porządkuje ruch najjaśniejszych ciał niebieskich: Słońca i Księżyca, nie dziwi, że występują one w psalmach w parze. Jako władcy nocy i dnia wyznaczają podział doby. Co ciekawe,

Kochanowski raczej nie wprowadza tego motywu niezależnie od psalmisty: w przeciwieństwie do wschodów i zachodów słońca czy zorzy para słońce i księżyc pojawia się tylko tam, gdzie wspomina ją psalmista, oczywiście zazwyczaj wzbogaconą o epitety i poetyckie obrazy. Najczęściej towarzyszy pochwałą Bożego zamysłu w przyrodzie, jej piękna i harmonii, jak w Psalmie 104.

Tyś na znak czasów sprawił błędną twarz miesięczną,

Ty niepoścignionego słońca lampę wdzięczną

Prowadzisz do zachodu [...] (K: Ps 104, 39).

Sprawił miesiąc na czasy, a słońce wie zachód swój (B: Ps 104, 19).

Uczynił księżyc dla czasów,

słońce poznało zachód swój (W: Ps 103, 19).

Ciała niebieskie reprezentują swego Stwórcę, są Jego „zarządcami”. Za ich pomocą Najwyższy strzeże niezmiennych zasad, które wyznaczył, i podtrzymuje istnienie kosmosu. U Kochanowskiego nie odmierzają jedynie czasu jak w przekładach prozą, ale również wiecznie wędrują – księżyc błądzi, czyli krąży, tuła się, słońce jest niepoścignione, nie sposób do dogonić ani zatrzymać jego ruchu. Poeta odwołuje się do wyglądu ciał niebieskich: „twarzy” księżyca, ułożonej z mórz księżycowych, dobrze znanej z ikonografii, oraz świetlistości słońca – lampy oświetlającej cały sferyczny kosmos. W przeciwieństwie do przekładów bliższych oryginału Kochanowski uwydatnia rolę Boga: słońce nie poznało reguł swego ruchu, ale sam Najwyższy je prowadzi ku zachodowi, gdy zakończy swój dzienny bieg.

O ładzie natury mogą też mówić pory dnia: dzień i noc oraz poranek i wieczór. Podobnie jak słońce i księżyc podlegają dobroczynnej władzy miłosiernego Boga, który w swej dobroci określił zasady funkcjonowania kosmosu i czuwa, by ich nie naruszono. Jego działanie raduje całe stworzenie – u Kochanowskiego za Wulgatą²⁷ cieszy się przyroda: świt i zmierzch, podczas gdy Wujek wybiera interpretację przestrzenną

27 *exitus matutini et vespere delectabis* – za: *Vulgata Clementina*, <http://vulsearch.sourceforge.net/html/Ps.html> (10.11.2019).

i pisze o krajach poranka i wieczoru, czyli wschodu i zachodu. Weselą się więc mieszkańcy całej ziemi, zapewne jak w Biblii brzeskiej, w której jednak dość trudno precyzyjnie określić, kto się raduje (w intencji tłumacza przypuszczalnie granice ziemi, ale można też uznać, że cuda). Wiadomo natomiast, że dzieje się to o wschodzie i zachodzie słońca i – jak informuje przypis – właśnie z powodu owych zjawisk. Przekład Kochanowskiego jest bliższy tej drugiej interpretacji, silniej związanej z czasem niż przestrzenią.

Twych gromów srogich ludzie się lękają,

Którzy w nadalszych krainach mieszkają;

Ty uweselasz rany świt pozorny

I mirzk wieczorny (K: Ps 65, 29–32).

I lękają się mieszkający na granicach ziemie cudów twoich, które rozweselasz, gdy
nastawa zaranie i wieczór (B: Ps 65, 9).

i będą się bać, którzy mieszkają na krajach, dla znaków twoich:

kraje rana i wieczora ucieszysz (W: Ps 64, 9).

Zachwyt kosmicznym łaodem sprawia, że psalmista pragnie wychwalać miłosierdzie Tego, który powołał świat do istnienia, ustalił jego prawa i nieustannie podtrzymuje jego trwanie. Ciała niebieskie stanowią ważny element biblijnych pochwał stworzenia (np. Ps 136²⁸, 148²⁹). Kochanowski zmienia w nich niewiele, ale o tym, że je cenił, niezmiennie przypomina pieśń *Czego chcesz od nas, Panie...* Jak w niej, w parafrazach psalmów Słońce i księżyc z Bożego ustanowienia rządzą dniem i nocą. Ich blasku nie można zgasić, co świadczy o trwałości niebiańskiego porządku. Podziwia go człowiek, który wraz z przyrodą wysławia swego Pana pełny wdzięczności: psalmista – hymnami, ciała niebieskie – swym rytmicznym biegiem. W ten sposób każdy posłusznie wypełnia wolę Najwyższego stosownie do swego przeznaczenia, a tym samym wpisuje się w całość Bożego dzieła i współtworzy jego harmonię.

28 K: Ps 136, 13–18; B: Ps 136, 7–9; W: Ps 135, 7–9.

29 K: Ps 148, 7–8; B: Ps 148, 3; W: Ps 148, 3.

Niezmienność biegu słońca i księżyca ściśle wiążą się z zachowaniem bytu kosmosu. Dopóki krążą one po niebie, istnieje świat. Dlatego, gdy psalmista pragnie podkreślić trwałość królewskiego rodu Dawida, stwierdza, że koniec sławy dynastii i życie jej kolejnych członków nastanie wraz z końcem wędrówki ciał niebieskich, czyli końcem wszystkiego. Cykliczna ciągłość rytmu natury nakłada się tu na linearną ciągłość następujących po sobie pokoleń, choć przyroda jest zdecydowanie stabilniejsza od rodu panującego – jego dobrobyt zależy od łaski Boga i posłuszeństwa Najwyższemu. Jeśli niezależnie od tego Stwórcy obiecuje umocnienie potomstwa Dawida na wieki, stanowi to nadzwyczajny dowód miłosierdzia i przekracza porządek ludzki właśnie w stronę porządku przyrody.

Kochanowski po raz kolejny, jak w Psalmach 104 i 135, podkreśla amplifikacją niezmienność biegu ciał niebieskich: nazywa je „strażą czujną świata” (Ps 72), księżyc jest „nieuchodzony”, słońce leci „szlakiem dawnym” (Ps 89). Ich ruch jest odwieczny, nie ma końca i odbywa się z nakazu Stwórcy, którego zamysłu strzegą obiekty astronomiczne.

I będzie jego imię na ziemi

Miedzy narody straszne wszystkimi

Tak długo, póki straż czujna świata,

Miesiąc i słońce poniosą lata (K: Ps 72, 9–12).

A póki jedno słońce i miesiąc będzie trwać, będą się bać ciebie po wszystkie wieki

(B: Ps 72, 5).

I będzie trwał z słońcem i przed księżycem,

na pokolenie i pokolenie (W: Ps 71, 5).

Nie ma ustać potomstwo w domu jego sławnym

Ani zacny tron jego, póki szlakiem dawnym

Prędkie słońce poleci i nieuchodzony

Krąg miesięczny, a iściec na niebie niepłony (K: Ps 89, 65–68).

Potomstwo jego zostanie na wieki, a stolica jego będzie jako słońce przede mną.

I będzie umocniony jako miesiąc na wieki, będąc jako wiernym świadkiem na niebie [...]

(B: Ps 89, 37–38).

Nasienie jego będzie trwać na wieki,

a stolica jego, jako słońce przed oczyma memi
i jako pełny księżyc na wieki
i świadek wierny na niebie (W: Ps 88, 37–38).

Odwołania do ciał niebieskich budują również stwierdzenia, że coś będzie się działo zawsze nie tylko w planie całych dziejów, lecz także w skali ludzkiego życia, regulowanego przez rytm doby. W Psalmie 121³⁰ Bóg strzeże człowieka stale, o każdej porze: chroni go przed słońcem i księżycem, przed upałem dnia i chłodem nocy, reprezentowanymi przez obiekty astronomiczne. Człowiek w odpowiedzi wzywa go dniem i nocą, wymienianymi zwykle już bez słońca i księżyca, jak w Psalmach 55³¹ i 86³². Wyjątkowo chętnie czyni to oczywiście w utrapieniu, gdy najbardziej potrzebuje opieki Stwórcy.

Podsumowanie

W niniejszym tekście omówiono jedynie kilka motywów astronomicznych obecnych w *Psalterzu Dawidowym* Kochanowskiego, związanych z czasem i przestrzenią. Fragmenty poetyckiej parafrazy odniesiono do najważniejszych prozatorskich polskich przekładów Biblii z XVI wieku, dających pojęcie o lekturze bliższej oryginału, wyrastającej z przekonania poszczególnych wyznań. Jak wielokrotnie dowodzili badacze, mistrz z Czarnolasu starał się wznieść ponad podziały, unikał wypowiedzi nacechowanych konfesyjnie i skłaniał się ku uniwersalistycznemu chrześcijańskiemu humanizmowi³³. Nieprzypadkowo jego psalmy wykorzystywali zarówno katolicy, jak i protestanci³⁴. W przeciwieństwie do chrystocentrycznego Erazma bardziej niż wcielonym

³⁰ K: Ps 121, 15–16; B: Ps 121, 6; W: Ps 120, 6.

³¹ K: Ps 55, 33; B: Ps 55, 18; W: Ps 54, 18.

³² K: Ps 86, 9–10; B: Ps 86, 3; W: Ps 85, 3.

³³ E. Buszewicz, *Psalterz Dawidów*, dz. cyt., s. 50–51; J. Pelc, *Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, dz. cyt., 489–492, 496–499; W. Weintraub, *Rzecz czarnoleska*, dz. cyt., s. 239–254.

³⁴ J. Pelc, *Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, dz. cyt., s. 22, 135, 485–486, 498–499.

Słowem – Zbawicielem interesował się Bogiem starotestamentowym, Artystą-Stwórcą i Władcą harmonijnego kosmosu, Wieczną Myślą, Opatrznością³⁵.

Piękno Bożego dzieła i rozumność jego praw poeta po wielokroć opiewa właśnie w psalmach, których tekst dość często wzbogaca o szczegóły budujące obrazki ze świata natury. Choć zgodnie z konstatacjami badaczy wspomnianymi we wstępie wpisują się one w konwencje literackie, świadczą o zainteresowaniu Kochanowskiego przyrodą, co prawda nie obserwowaną, ale opiewaną jako harmonijne dzieło Bożego rozumu. Jego porządek wyznaczają w dużej mierze ciała niebieskie, przywoływane tak chętnie – chętniej niż w przekładach prozatorskich. Twórca zachowuje starotestamentowe wyobrażenia o budowie wszechświata, ale mimowolnie uwzględnia też elementy obowiązującej schrystianizowanej kosmologii Ptolemeusza. W *Psalterzu* przenikają się więc mitologia biblijna, wpisująca się w ogólnoludzkie myślenie mityczne, oraz astronomia grecko-rzymska.

Nawiązania astronomiczne służą w pierwszej kolejności nie poznaniu nieba, ale wysławianiu jego Stwórcy. Namysł nad niebem astronomicznym ma kierować człowieka ku niebu metafizycznemu. Kochanowski poświęca wiele uwagi ciałom niebieskim, aby opisać ludzki zachwyt pięknym, harmonijnym kosmosem. Rozbudowuje biblijne wzmianki o nich, czym dowodzi swego poetyckiego kunsztu, któremu daje wyraz również w pochwałach stworzenia zawartych w *Pieśniach*, wyrosłych z tradycji psalmów.

Abstrakt

Biblijna kosmologia Jana Kochanowskiego. Ciała niebieskie w „Psalterzu Dawidowym” na tle XVI-wiecznych przekładów Biblii

Tematem tekstu są odniesienia astronomiczne w *Psalterzu Dawidowym* Jana Kochanowskiego, zaliczającym się do dzieł poety najbogatszych w tego typu

³⁵ Tamże, s. 489–494, 522–523; E. Buszewicz, *Psalterz Dawidów*, dz. cyt., s. 61–62; W. Weintraub, *Rzecz czarnolesska*, dz. cyt., s. 239, 241; J. Ziomek, *Wstęp*, dz. cyt., LXIII–LXVI, LXXXII–CI.

nawiązania. Koncentrują się one wokół budowy wszechświata, najważniejszych ciał niebieskich: Słońca i Księżyca (w dalszej kolejności też gwiazd) oraz ich ruchu po niebie, wyznaczanego przez nie kosmicznego ładu i pochwały harmonijnego dzieła Stworzenia oraz jego Autora. W tekście omówiono kilka wybranych motywów związanych z tematyką astronomiczną w *Psałterzu*. Zaliczają się do nich wschody i zachody słońca powiązane z porami dnia i porządkiem czasu, obraz kręgu ziemskiego, przeciwstawienie Bóg na wysokościach–ziemia na dole, zestawienia głównych obiektów astronomicznych: Słońca i Księżyca. Wybrane motywy astronomiczne w *Psałterzu* Kochanowskiego odniesiono do dwóch szesnastowiecznych tłumaczeń Księgi Psalmów, które można uznać za najważniejsze dla dwóch głównych stronnictw uczestniczących w sporach o teksty święte: protestancką Biblię brzeską i katolicką Biblię Jakuba Wujka. Nie ma to na celu szukania bezpośrednich zależności (w przypadku przekładu katolickiego, późniejszego niż zbiór Kochanowskiego, niemożliwych), ale skonfrontowanie dzieła poetyckiego z koncepcjami czytania i przekładania Biblii wykreowanymi przez twórców przekładów konfesyjnych.

Słowa kluczowe: kosmologia, Jan Kochanowski, Biblia, psalterz

Abstract

Jan Kochanowski's biblical cosmology. Astronomical objects in "Psałterz Dawidów" in the 16th-century Bible translations background

In the text, the astronomical references in Jan Kochanowski's *Psałterz Dawidowy* are discussed. This text is one of the richest of these motifs poet's works. The celestial themes focus on the structure of the universe, the most important celestial bodies: the Sun and the Moon (followed by stars) and their movement in the sky, the cosmic order and praise of the harmonious creation of the Creation and its Author. The text discusses selected motifs related to astronomical themes in the Psalter: sunrise and sunset, linked to the order of time, the image of the earth's circle, the opposition God in the heights – earth below, a pair of the most important astronomical objects: the Sun and the Moon. Selected astronomical motifs in Kochanowski's Psalter are compared to two sixteenth-century translations of the Book of Psalms, which can be considered the most important for the two main circles involved in disputes over holy texts: the Protestant Brest Bible and the Jakub Wujek's Catholic Bible. The article is not to seek direct dependencies (in the case of Catholic translation, later than the Kochanowski collection, they are impossible), but to confront

the poetic work with the concepts of reading and translating the Bible created in the confessional translations.

Keywords: cosmology, Jan Kochanowski, Bible, psalter

References

- Axer, J. (1984). „Aratus” – miejsce poematu w twórczości Kochanowskiego. In T. Michałowska (Ed.), *Jan Kochanowski i epoka renesansu. W 450 rocznicę urodzin poety 1530–1980*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Bąk, S., Hrabec, S., Kuraszkiewicz, W., Mayenowa, M. R., Rospond, S., Sasaki, S., Taszycki, W., & Woronczak, J. (Eds.). (1967). *Słownik polszczyzny XVI wieku* (Vol. 2). Zakład Narodowy imienia Ossolińskich - Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Buchwald-Pelcowa, P. (1985). Wstęp. In *Psałterz Dawidów przekładania Jana Kochanowskiego*. Instytut Wydawniczy Pax.
- Buszewicz, E. (2001). Psałterz Dawidów. In A. Gorzkowski (Ed.), *Jan Kochanowski*. Universitas.
- Chlebowski, B. (1918). Poezja polska w wieku XVI. In S. Tarnowski (Ed.), *Dzieje literatury pięknej w Polsce. Cz. 1*. Akademia Umiejętności.
- Frankowski, J. (Ed.). (2009). *Biblia w przekładzie księdza Jakuba Wujka z 1599 r.* Oficyna Wydawnicza Vocatio.
- Kochanowski, J. (1982). *Psałterz Dawidów. Cz. 1: Fototypia - transkrypcja. List Jana Kochanowskiego do Stanisława Fogelwедера* (J. Woronczak, Ed.). Zakład Narodowy imienia Ossolińskich - Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Kossowska, M. (1968). *Biblia w języku polskim* (Vol. 1). Księgarnia św. Wojciecha.
- Królikowski, P., & Radziwiłł, M. (Eds.). (2003). *Biblia brzeska 1563*. Kalwin Publishing, Collegium Columbinum.
- Lewis, C. S. (1995). *Odrzucony obraz. Wprowadzenie do literatury średniowiecznej i renesansowej* (W. Ostrowski, Trans.). Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.
- Meller, K. (1997). Wstęp. In K. Meller (Ed.), *Psałterz Dawidów*. Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.
- Ostrowska, E. (1953). Walka o piękne słowo psalterzowe („Psałterz” Kochanowskiego i „Psałterz brzeski”). *Język Polski*, 4.
- Ostrowska, E. (1973). O języku opisów przyrody w pieśniach. *Język Polski*, 1.
- Pelc, J. (2001). *Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej* (3rd ed.). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Przyroda w literaturze polskiej w epoce odrodzenia (dokończenie). (1906). *Pamiętnik Literacki*, 5(1–4).
- Sokolski, J. (Ed.). (2010). *Człowiek wobec natury – humanizm wobec nauk przyrodniczych*. Wydawnictwo Neriton.

- Urbańczyk, S. (1980). Uwagi o artyzmie Psalterza w przekładzie Jana Kochanowskiego. *Język Polski*, 5.
- Weintraub, W. (1977). *Rzecz czarnoleska*. Wydawnictwo Literackie.
- Ziomek, J. (1960). Wstęp. In J. Ziomek (Ed.), & J. Kochanowski (Trans.), *Psalterz Dawidów*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo.

SPRAWOZDANIA · WIADOMOŚCI
REPORTS · NEWS

Sprawozdanie prezesa Polskiego Towarzystwa Teologicznego za rok 2019

ks. Kazimierz Panuś

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

kazimierz.panus@upjp2.edu.pl <https://orcid.org/0000-0002-9604-2920>

Poprzednie walne zebranie Polskiego Towarzystwa Teologicznego odbyło się 26 lutego 2019 roku. Składało się z dwóch części. W pierwszej po wysłuchaniu sprawozdań prezesa, skarbnika, kierownika Sekcji Wydawniczej i przewodniczącego komisji rewizyjnej udzielono absolutorium zarządowi za rok 2018.

W drugiej części walnego zebrania po laudacji ks. dra hab. Bogdana Zbroi wręczono medal Zasłużony dla Polskiego Towarzystwa Teologicznego ks. prof. drowi hab. Tomaszowi Bolesławowi Jelonkowi oraz wysłuchano wykładu prof. dra hab. Romana Mazurkiewicza (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej) nt. *Deesis – idea wstawiennictwa Bogarodzicy i Jana Chrzciciela*. Rok 2019 był trzecim rokiem działalności zarządu wybranego 28 lutego 2017 roku. Działał on w następującym składzie:

Zarząd

Prezes: ks. prof. dr hab. Kazimierz Panuś

Wiceprezes: ks. prof. dr hab. Piotr Kroczyk

Sekretarz: o. dr hab. Romuald Kośła OFM

Skarbnik: ks. mgr Andrzej Fyda

Bibliotekarz: ks. dr hab. Jan Bednarczyk

Kierownik Sekcji Wydawniczej: mgr Sebastian Wojnowski

Komisja rewizyjna

Przewodniczący: ks. prof. dr hab. Tomasz Jelonek

Członkowie: ks. dr hab. Sylwester Jędrzejewski SDB
ks. dr hab. Witold Ostafiński

Sąd polubowny

Przewodniczący: ks. prof. dr hab. Maciej Ostrowski

Członkowie: o. prof. dr hab. Tomasz Dąbek OSB
ks. dr Franciszek Ślusarczyk

Z końcem 2019 roku Polskie Towarzystwo Teologiczne liczyło 970 członków, a w roku 2019 przyjęto 10 nowych. Od poprzedniego walnego zebrania do wiekuistego domu Ojca odeszli m.in. ks. mgr lic. Antoni Okrzesik, ks. dr Stanisław Krzywiński, o. dr Florentyn Piwosz OFM, o. mgr Mikołaj Rudyk OFM, o. dr Niward Karsznia OCist.

Spełniając wymogi statutowe, zarząd odbył w roku sprawozdawczym cztery zebrania w dniach 28 maja, 30 września i 26 listopada 2019 oraz 25 lutego 2020.

Pierwsze zebranie zarządu w roku sprawozdawczym 2019 odbyło się 28 maja w klasztorze Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie przy ul. Bożego Ciała 26. Po przywitaniu członków zarządu przez ks. Piotra Adamusa CRL, rektora seminarium i zarazem przeora domu zakonnego, oraz proboszcza ks. Przemysława Sobonia CRL uczestnicy udali się do bazyliki na chwilę modlitwy przy grobie św. Stanisława Kazimierczyka. Następnie prof. Tomasz Węclawowicz, kierownik Sekcji Sztuki Sakralnej, przedstawił historię budowy kościoła i klasztoru, jednego z najcenniejszych zabytków kultury średniowiecznej w Krakowie i Europie środkowej. Członkowie zarządu mogli obejrzeć skarbiec muzealny z naczyniami i szatami liturgicznymi, a także starodruki i najstarsze dokumenty fundacyjne.

Podczas obrad zarządu prezes ks. Kazimierz Panuś pogratulował wiceprezesowi ks. prof. Piotrowi Kroczkowi wyboru do Rady Doskonałości Naukowej na I kadencję (2019–2023). Podziękował mu też za wszystkie wysiłki związane z nowelizacją statutu towarzystwa. Z kolei ks. prof. Kroczek dodał, że sprawa samej nowelizacji statutu jest zamknięta. Należy jeszcze opracować regulaminy dotyczące działalności towarzystwa (np. wyboru władz), ale to nie wymaga zatwierdzenia

przez Konferencję Episkopatu Polski. Prezes zapoznał zebranych z treścią uchwały Konferencji Episkopatu Polski z dnia 12 marca w sprawie zatwierdzenia nowego statutu Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Z sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski przyszła także informacja o piśmie Andrzeja Rudlickiego, dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji, potwierdzającym odbiór zaawizowania o nowym statucie towarzystwa przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Statut zostanie przetłumaczony na język angielski w celu nawiązywania kontaktów z zagranicznymi towarzystwami teologicznymi.

Kolejnym punktem obrad była sprawa uwzględnienia Wydawnictwa UNUM Polskiego Towarzystwa Teologicznego w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe. Wydawnictwo UNUM prowadzone przez Sekcję Wydawniczą zostało ujęte w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe 17 grudnia 2019 roku (poziom I – 80 punktów, unikatowy identyfikator wydawnictwa: 75500). O wiele trudniejsza sytuacja jest natomiast z kwartalnikiem „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, który nie został zgłoszony do konkursu Wsparcie dla czasopism naukowych, a tym samym nie zostanie poddany ewaluacji. Ks. dr hab. Stanisław Wronka, redaktor naczelny czasopisma, dodał, że kwartalnik nie spełnił kryterium udziału w konkursie z powodu przekroczenia w okresie 2 lat przed złożeniem wniosku 50-procentowego progu artykułów, których autorzy wskazali afiliację: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie. Skutkiem tego kwartalnik nie otrzymał również dofinansowania na kolejny rok. W trakcie dyskusji padła propozycja, by szukać autorów wśród emerytowanych profesorów, którzy w przeszłości współpracowali z kwartalnikiem i dla których punkty nie stanowią już sprawy priorytetowej w dorobku naukowym.

W dalszej części spotkania podniesiono kwestię dobrego przygotowania obchodów stulecia towarzystwa. W tym celu powołano trzyosobową Radę Programową, w skład której weszli: s. prof. dr hab. Adelajda Sielepin CHR jako przewodnicząca, prof. Tomasz Węclawowicz i wiceprezes ks. prof. Piotr Kroczek jako członkowie.

W dalszej części zebrania kierownicy sekcji i oddziałów zaprezentowali działalność naukową jednostek towarzystwa. Przy tej okazji ks. prof. Kazimierz Panuś poinformował, że na jego ręce wpłynęło podziękowanie od organizatorów XXI Ogólnopolskiego Zjazdu Studentów Archiwistyki za udzielony im patronat Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Na zakończenie obrad przyjęto do towarzystwa 8 nowych członków. Zebranie zakończono – jak zwykle – modlitwą za zmarłych członków.

Drugie statutowe zebranie zarządu odbyło się 30 września w Krakowie przy ul. Kanoniczej 3. Prezes przywitał wszystkich zebranych, w szczególności kierowników oddziałów przybyłych z odległych miast: ze Szczecina – ks. inf. prof. Andrzeja Offmańskiego i z Włocławka – ks. dra hab. Lecha Króla. Następnie wiceprezes ks. prof. Piotr Kroczek, kościelny inspektor ochrony danych, wystąpił z referatem nt. *Ochrona danych osobowych w Kościele*. Wystąpienie to spotkało się z żywym zainteresowaniem zebranych, czego wyrazem była długa dyskusja. W kolejnym punkcie programu zapoznano się z wnioskami z posiedzenia Rady Programowej, powołanej na poprzednim zebraniu zarządu, której zadaniem jest opracowanie koncepcji obchodów stulecia towarzystwa. Przewodnicząca zespołu s. prof. Adelajda Sielepin CHR zaapelowała do członków zarządu o składanie propozycji tych obchodów. Kolejnym podjętym problemem była sytuacja kwartalnika „Ruch Biblijny i Liturgiczny, który nie znalazł się na liście czasopism punktowanych i nie otrzymał dofinansowania z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Głos w tej sprawie zabierał redaktor naczelny ks. dr hab. Stanisław Wronka i ks. prof. Janusz Królikowski, który przedstawił ubolewanie środowisk teologicznych w Polsce z powodu dziwnej i nieczytelnej ewaluacji czasopism z dziedziny nauk teologicznych. Do grona członków przyjęto jedną osobę.

Trzecie przewidziane statutem zebranie zarządu odbyło się 26 listopada w gościnnych murach Domus Mater Księży Sercanów przy ul. Saskiej 2c w Krakowie. O godzinie 15.00 (w Godzinie Miłosierdzia) w kaplicy domu odmówiono koronkę do Bożego Miłosierdzia w intencji wszystkich członków Polskiego Towarzystwa Teologicznego i o dalszy rozwój tej instytucji. Następnie zebranych przywitał przełożony domu,

a zarazem kierownik Sekcji Liturgicznej ks. dr Stanisław Mieszczak SCJ, przedstawiając historię tego miejsca i podejmowane aktualnie zadania. Właściwe posiedzenie zarządu rozpoczął wykład ks. prof. Romana Sieronia nt. „*Pedagogia życia*” sługi Bożego ks. prof. Wincentego Granata (1900–1979), rektora KUL *antidotum* na kryzysy i cierpienia ery post-nowoczesnej. W swoim przedłożeniu kierownik oddziału sandomierskiego przybliżył postać ks. Wincentego Granata, wybitnego dogmatyka i rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, zwanego *Doctor Humanus* i jego założenia pedagogiczne. Następnie zebrani podjęli temat przygotowań do obchodów stulecia Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Postanowiono zwrócić się do ks. prof. Józefa Wołczańskiego o podjęcie badań archiwalnych nad lwowskimi początkami towarzystwa, a ks. drowi hab. Stanisławowi Wronce powierzono opracowanie historii czasopism naukowych wydawanych przez towarzystwo w okresie minionego stulecia. Książd Prezes odczytał zebranym projekt pisma do dra Jarosława Gowina, ministra nauki i szkolnictwa wyższego, z prośbą o uwzględnienie kwartalnika „Ruch Biblijny i Liturgiczny” w wykazie czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych wraz z przypisaną liczbą punktów. W liście podkreślono, że periodyk ten jest recenzowanym czasopismem naukowym publikowanym od 1948 roku, ukazuje się dwujęzycznie po polsku i po angielsku online w otwartym dostępie w Open Journal Systems 3 dzięki finansowaniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego ze środków na Działalność Upowszechniającą Naukę, a zgodnie z wykazem czasopism naukowych zawierającym historię czasopisma z publikowanych wykazów za lata 2013–2016 z 26 stycznia 2017 za publikację w „Ruchu Biblijnym i Liturgicznym” przyznawanych jest 11 punktów. W dalszej części zebrania omówiono organizację walnego zebrania, które zaplanowano na 25 lutego 2020 roku. W części uroczystej poświęcone ono będzie uczczeniu 100 rocznicy urodzin Karola Wojtyły, który był czynnym członkiem towarzystwa i publikował w nim swoje prace, m.in. *Osobę i czyn*. Przychyłono się też do prośby o. dra hab. Romualda Kośli OFM o zwolnienie go z obowiązków sekretarza Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Prośba ta zostanie przedstawiona na walnym zebraniu, które będzie także zebraniem wyborczym. W trakcie zebrania zarządu

przedstawiono także działalność sekcji i oddziałów terenowych towarzystwa i zaprezentowano ich działalność. Do towarzystwa przyjęto jednego nowego członka.

Czwarte przewidziane przez statut zebraniu zarządu odbyło się 25 lutego 2020 roku. Zarząd zapoznał się i ostatecznie zaaprobował program obchodów stulecia Polskiego Towarzystwa Teologicznego. W ramach tych obchodów odbędzie się sympozjum przypominające powstanie i rozwój towarzystwa, wydawane przez nie publikacje. Odbędą się też debaty podejmujące aktualne tematy teologiczne, wydana zostanie księga jubileuszowa i sprawowana będzie uroczysta Eucharystia. Podjęto uchwałę w sprawie dofinansowania ze środków towarzystwa wydawania kwartalnika „Ruch Biblijny i Liturgiczny” w roku 2020. Przyjęto 4 nowych członków.

Działalność sekcji specjalistycznych

W ramach Polskiego Towarzystwa Teologicznego działa 15 sekcji specjalistycznych w Krakowie i 17 oddziałów terenowych, a także Sekcja Wydawnicza prowadząca Wydawnictwo UNUM.

Sekcja Biblijna. Kierownikiem sekcji jest ks. dr hab. Roman Bogacz, prof. UPJPII. W roku sprawozdawczym sekcja zorganizowała jedno posiedzenie w dniu 23 stycznia 2020 roku w budynku Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej przy ul. Starowiślniej 9. W jego trakcie prelekcję pt. *O niechcianym Psalmie 83* wygłosił ks. dr Wojciech Węgrzyniak. Prelegent wręczył uczestnikom spotkania swoją książkę pt. *Psalm 83. Teksty – egzegeza – konteksty*, a następnie przedstawił tekst omawianego psalmu w tekstach hebrajskich, w edycjach drukowanych, w wersjach antycznych, w tekstach zrekonstruowanych oraz w tłumaczeniach współczesnych. Następnie przedstawił wybrane zagadnienie dotyczące słownictwa, struktury i figur retorycznych. Kolejno zaprezentował analizę semantyczną wybranego wersetu. Więcej uwagi poświęcił badaniom dotyczącym kontekstu historycznego, literackiego i interpretacyjnego (tradycja judaistyczna, tradycja chrześcijańska) oraz kontekstu liturgicznego.

Ponadto Sekcja Biblijna współorganizowała wraz z Instytutem Nauk Biblijnych Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz Katedrą Kulturowych i Chrześcijańskich Podstaw Edukacji Akademii Ignacjanum w Krakowie, a także z Dzielę Biblijnym im. Jana Pawła II Archidiecezji Krakowskiej międzynarodową konferencję naukową na temat *Biblia i społeczeństwo. Jan Paweł II – 40-lecie pierwszej pielgrzymki do Ojczyzny*. Konferencja odbyła się na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie 18 czerwca 2019 roku. Wystąpiło na niej 22 prelegentów z Polski, Słowacji, Ukrainy i Czech. Członkowie Sekcji Biblijnej brali udział w comiesięcznych seminariach naukowych organizowanych przez Polskie Centrum Sydonologiczne. Ważnym wydarzeniem, w którym uczestniczyła Sekcja Biblijna, był III Dzień Całunu, zorganizowany 19 października w Miechowie. Oprócz modlitwy odbyła się też prezentacja kopii całunu dla przybyłych gości oraz konferencja naukowa, podczas której zaprezentowano historię całunu, a także najnowsze badania prowadzone nad tą szczególną relikwią męki Pańskiej. 21 listopada Sekcja Biblijna uczestniczyła także w Międzynarodowym Sympozjum Biblijnym pt. *Duch Mówi – Kościół słucha*.

Sekcja Teologii Moralnej. Sekcję prowadzi ks. dr Bogusław Mielec. W roku sprawozdawczym sekcja odbyła dwa spotkania poświęcone nauczaniu moralnemu papieża Franciszka w oparciu o najnowsze dokumenty. Zakończono tym samym cykl spotkań, których owocem będzie kolejna książka o. prof. Jarosława Kupczaka OP pt. *Amoris laetitia. Konflikt interpretacji*, która ukaże się latem 2020 roku w Wydawnictwie W drodze. Sekcja przygotowała merytorycznie dwie konferencje naukowe. Pierwsza, poświęcona 40 rocznicy początku pontyfikatu św. Jana Pawła II miała miejsce w październiku 2018 roku, a jej dokumentacja ukazała się w 2019 roku w książce pt. *Jan Paweł II, który zmienił oblicze świata*, red. R. Tyrała, B. Mielec (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe). Druga konferencja odbyła się 17 czerwca 2019 roku i była poświęcona 40 rocznicy pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II do Wadowic. Publikacja dokumentująca to wydarzenia ukaże się w październiku 2020.

Sekcja Homiletyczna. Kierownikiem sekcji jest ks. prof. dr hab. Kazimierz Panuś. W roku sprawozdawczym kierownik sekcji wygłosił wykład nt. *Tajemnica słowa i sztuka jego przekazu* podczas XXVI Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej nt. *Postęp naukowo-techniczny i organizacyjny w rolnictwie* zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Inżynierii Rolniczej, Komitet Techniki Rolniczej PAN oraz Instytut Inżynierii Rolniczej i Informatyki Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie. W grudniu 2019 ukończono prace nad projektem pt. *Kazania w kulturze polskiej. Edycje kolekcji tematycznych: kazania adwentowe, bożonarodzeniowe, wielkanocne i patriotyczne* zgłoszonym przez Polskie Towarzystwo Teologiczne i finansowanym w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki w latach 2015–2019.

Sekcja Duchowości. Kierownikiem sekcji jest ks. dr Wojciech Mleczek CR. W roku sprawozdawczym kontynuowano prace związane z wieloletnim programem badań naukowych nt. *Duchowość klasztorów polskich: przekaz i komunikacja*. Pragnąc udostępnić jak najszerszemu gremium odbiorców wyniki tych poszukiwań, przygotowano i wydano pracę zbiorową *Ks. Paweł Smolikowski CR: życie dla Boga, Kościoła i społeczeństwa* (red. W. Mleczek, Kraków 2019), będącą pokłosiem zeszłorocznego sympozjum na ten temat. Warto nadmienić, że w 2019 roku Stowarzyszenie Wydawnictw Katolickich FENIKS przyznało wyróżnienie w kategorii seria wydawnicza, dzieła zebrane serii *Duchowość klasztorów polskich. Przekaz i komunikacja*, pod redakcją ks. prof. dra hab. Wojciecha Misztala, wydawaną przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. 13 marca w krakowskim Centrum Resurrectionis wraz z Katedrą Duchowości Mediów i Relacji Społecznych Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz Zgromadzeniem Zmartwychwstania Pańskiego sekcja zorganizowała siedemnaste już sympozjum z tej serii nt. *Zmartwychwstańcy i odrodzenie Ojczyzny: w 100 rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę*. Referaty wygłosiło 9 prelegentów z 7 różnych jednostek naukowych. W sympozjum wzięło udział około 100 słuchaczy.

Ponadto po raz drugi Sekcja Duchowości we współpracy z Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie oraz Zgromadzeniem Zmartwychwstańców (Międzynarodowa Komisja Studiów Zmartwychwstańczych, Archiwum Generalne Zmartwychwstańców w Rzymie), zorganizowała Seminarium Zmartwychwstańcze. Miało ono miejsce w Domu Generalnym Zmartwychwstańców w Rzymie w dniach 1–2 czerwca 2019 roku. Uczestniczyło w nim 7 prelegentów z 7 jednostek naukowych.

W realizacji tych zadań biorą udział przedstawiciele kilku środowisk naukowych, takich jak Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego, Wydział Nauk Społecznych, Wydział Teologiczny, Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Instytut Teologii Duchowości Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Centrum Duchowości Zmartwychwstańczej w Rzymie, Wyższe Seminarium Duchowne we Lwowie, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Międzynarodowa Komisja Studiów Zmartwychwstańczych, Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstank, Prowincja Polska Zgromadzenia Zmartwychwstańców, Komisja Historyczna Polskiej Akademii Nauk w Katowicach. Powzięte prace m.in. przyczyniają się do wymiany myśli, integracji środowiska naukowego oraz promowania dalszych badań nad duchową spuścizną polskich zakonów i jej oddziaływaniem.

Warto odnotować, iż kierownik sekcji od września 2016 roku jest konsultorem Komisji Duchowieństwa i członkiem zespołu ds. przygotowania nowych zasad formacji kapłańskiej w Polsce Konferencji Episkopatu Polski oraz członkiem dwóch międzynarodowych komisji Zgromadzenia Zmartwychwstańców: formacji i studiów zmartwychwstańczych.

Sekcja Pedagogiczno-Społeczna. Kierownikiem sekcji jest ks. dr hab. Grzegorz Godawa. W roku sprawozdawczym sekcja współorganizowała wraz z Katedrą Pedagogiki Ogólnej Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie ogólnopolską konferencję naukową nt. *Ojcostwo i jego odłamy*, która odbyła się 23 maja w budynku przy ul. Bernardyńskiej 3. Konferencja

zgrupowała specjalistów z zakresu poruszanej tematyki, a także liczne grono studentów oraz osoby spoza uniwersytetu. W ten sposób kontynuowano projekt przybliżania ważnych zagadnień społeczno-pedagogicznych środowisku akademickiemu.

Sekcja Dogmatyczna. Kierownikiem sekcji jest ks. dr hab. Jan Żelazny, prof. UPJPII. W roku sprawozdawczym sekcja prowadziła regularne comiesięczne spotkania członków poświęcone badaniom nad antykiem chrześcijańskim. Oprócz stałych uczestników brali w nich udział przedstawiciele środowisk naukowych Katowic i Tarnowa. Trwają prace związane z zorganizowaniem sympozjum sekcji nt. *Wspólna tradycja chrześcijan*. Będzie ono poświęcone działalności francuskiej organizacji *L'Oeuvre d'Orient*. Stowarzyszenie to założone 160 lat temu we Francji przez profesorów Sorbony wspomaga materialnie chrześcijan z terenów Bliskiego Wschodu i stara się ocalić ich spuściznę teologiczną i kulturalną.

Sekcja Misjologiczna. Kieruje nią ks. dr. hab. Franciszek Jabłoński. W roku sprawozdawczym przeprowadził on wykłady z misjologii w Centrum Formacji Misyjnej dla przyszłych misjonarzy: w Kaliszu, Gnieźnie i we Wronkach oraz dla nowicjatu i postulatu sióstr pallotynek w Gnieźnie. Ks. Jabłoński zorganizował także XXI Szkołę Animatora Misyjnego w Białogórze dla 40 animatorów misyjnych. Kierownik sekcji przeprowadził także animację misyjną w 15 szkołach archidiecezji gnieźnieńskiej wraz z dr Michele Robinsonem, lekarzem z Jamajki, ukazując rolę katolików w tym kraju. Ks. Jabłoński przeprowadził badania terenowe Kościoła w Chorwacji (Rijeka, 23–26 maja), w Austrii w diecezji Graz (6–10 czerwca), w archidiecezji lwowskiej (14–16 czerwca), w Libanie (23–28 września) i w Norwegii w Oslo (22–26 listopada). Kierownik sekcji wygłosił konferencję dla małżeństw w ramach Kongresu Małżeństw Diecezji Legnickiej (18 maja), wykład na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II nt. *Ochrzczeni i pośłani*, w ramach diecezjalnego kongresu misyjnego (5 września) oraz wykład inauguracyjny w seminarium duchownym w Kaliszu nt. *Wyświęceni i pośłani* (22 października). Ks. Jabłoński wziął także udział w Międzynarodowym Sympozjum

Misjologicznym na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, prowadząc jedną z sesji (11–12 X) oraz w posiedzeniu Komisji ds. Misji Konferencji Episkopatu Polski w Częstochowie (18 XI). Zorganizowane zostało także XXVII spotkanie dla rodziców i krewnych misjonarzy pochodzących z archidiecezji gnieźnieńskiej.

Sekcja Prawa Kanonicznego. Kieruje nią o. dr Andrzej Kukła CSsR. W roku sprawozdawczym członkowie sekcji podejmowali ważne zadania dotyczące bieżących problemów prawnych w życiu Kościoła. Kierownik sekcji o. dr Andrzej Kukła prowadzi wykłady z prawa zakonnego na Università della Svizzera Italiana w Lugano (Szwajcaria) i dzięki temu nawiązał owocną współpracę z gronem profesorskim, studentami Wydziału Prawa na tymże uniwersytecie i z prof. Libero Gerosą, dziekanem Wydziału Teologii.

W roku sprawozdawczym Sekcja Prawa Kanonicznego organizowała, bądź współorganizowała spotkania i konferencje dotyczące problemów prawnych w życiu Kościoła i państwa polskiego. Członkowie sekcji prawa kanonicznego, którzy są często wykładowcami prawa kanonicznego w różnych seminariach duchownych i prowadzą wykłady w różnym zakresie prawa cywilnego i kościelnego, m.in. na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego i Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, brali udział bądź byli bezpośrednio zaangażowani w organizację następujących konferencji: *Obowiązki i prawa instytucji zakonnych oraz ich członków w świetle kodeksu prawa kanonicznego* (Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 27 kwietnia), VIII Ogólnopolska Konferencja Naukowa *Kodeks prawa kanonicznego w badaniach młodych naukowców* (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 1 czerwca), *Obowiązki i prawa instytucji zakonnych oraz ich członków w świetle kodeksu prawa kanonicznego* (Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 27 kwietnia), konferencja naukowa z okazji jubileuszu 65-lecia Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (Warszawa, 15 czerwca), *Dobra doczesne w służbie charyzmatu i misji osób konsekrowanych* (*Economia a servizio del carisma e della missione*)

zorganizowana przez Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (Warszawa, 23 października), *Co mówić i jak mówić? Ochrona tajemnicy, dobrego imienia oraz intymności w prawie Kościoła* (Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, 21 listopada). Członkowie sekcji współpracują też z Komisją Prawną Konferencji Episkopatu Polski.

Sekcja Liturgiczna. Pracami sekcji kieruje ks. dr Stanisław Mieszczak SCJ. Działalność Sekcji wyraża się w pracy naukowej i dydaktycznej w różnych jednostkach uniwersyteckich, w aktywnym zaangażowaniu w formację liturgiczną i teologiczną animatorów z Ruchu Światło-Życie, kandydatów do posługi nadzwyczajnego szafarza komunii świętej archidiecezji krakowskiej oraz formacji teologicznej i liturgicznej grup świeckich (np. kursy dla fotografów chcących upamiętniać wydarzenia liturgiczne). Sekcja współpracuje także z Ośrodkiem Formacji Liturgicznej w Zawichoście. Członkowie Sekcji uczestniczą w pracach Komisji Liturgicznej Archidiecezji Krakowskiej, podejmując bieżące tematy i problemy z zakresu życia liturgicznego. Kontynuowana jest współpraca międzynarodowa na poziomie Instytutu Liturgicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie z Ukraińskim Centrum Liturgicznym we Lwowie i Greckokatolickim Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu w Preszowie. Podjęto prace nad stworzeniem praktycznych wytycznych związanych z kultem świętych w naszych parafiach.

Sekcja Sztuki Sakralnej. Sekcją kieruje prof. dr hab. Tomasz Węclawowicz. W minionym roku działalność sekcji koncentrowała na szeroko rozumianej popularyzacji dziedzictwa polskiej sztuki sakralnej w wymiarze zarówno popularnym, jak i naukowym. Członek sekcji o. Mateusz Kawa OCist przez cały rok kontynuował w swym macierzystym klasztorze w Mogile prace nad zorganizowaniem muzeum klasztornego dokumentującego 800 lat dziejów klasztoru wraz z prezentacją zgromadzonych tam przez stulecia dzieł sztuki. Szczegółowa koncepcja muzeum zyskała akceptację Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa, a w rezultacie przyszło dofinansowanie

z Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa. Członek sekcji prof. Andrzej Włodarek konsultował prace konserwatorskie w kościele i klasztorze w Staniątkach, a także prowadzi bieżącą inwentaryzację najcenniejszych zachowanych tam zabytków i archiwaliów. W ubiegłym roku prof. Włodarek brał udział w audycjach Polskiego Radia, omawiając sztukę i kulturę duchową staniąteckich benedyktynek, oraz prezentował dzieła klasztorne w trakcie festiwalu Cracovia Sacra 14 i 15 sierpnia. W październiku kierownik sekcji został zaproszony przez przeora klasztoru Dominikanów w Sandomierzu do zespołu konsultacyjno-doradczego. Celem jest opiniowanie prac konserwatorskich i projektowych w planowanej rekonstrukcji kompleksu zabudowań klasztornych, rozebranych po kasacie klasztoru po powstaniu styczniowym. Ponadto w związku z planowanymi na rok 2020 uroczystościami 850 rocznicy śmierci św. Tomasza Becketa kierownik sekcji został zaproszony do Canterbury do wygłoszenia referatu o kulcie tego Biskupa Męczennika w średniowiecznej Polsce.

Sekcja Filozoficzna. Kierownikiem sekcji jest ks. dr hab. Henryk Majkrzak SCJ. Pierwsze spotkanie Sekcji Filozoficznej w roku sprawozdawczym 2019 odbyło się 27 lutego w krakowskim klasztorze ojców paulinów na Skałce. Omawiano działalność sekcji w bieżącym roku oraz treść artykułów do kolejnego numeru czasopisma „Theofos”. Członek sekcji dr Michał Handzel SPPE prowadził szeroko zakrojoną działalność naukową, wygłaszając wiele referatów: 1 czerwca wystąpił z odczytem nt. *Rozwój w miłości przy niepełnosprawności intelektualnej* podczas konferencji na temat obecności osób z niepełnosprawnością intelektualną we wspólnocie Kościoła, 15 czerwca wygłosił wykład z historii filozofii nt. *Blaski i cienie prywatnego życia filozofów z ASD* na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w ramach III Międzynarodowej Konferencji Fundacji Prodeste Autyzm. Światłocienie, 27 września uczestniczył w XVIII Ogólnopolskiej Konferencji Katechetów Szkół Specjalnych w Brennej, głosząc wykład nt. *Wsparcie etyczne i religijne osób z ASD – jak wspierać ucznia w spektrum autyzmu?* 3 października wystąpił z wykładem o wpływie filozofii Hryhorija Skovorody na personalizm Czesława Bartnika – wykład odbył się w ramach

Międzynarodowej Konferencji Naukowej w Perejasławiu Chmielnickim (Ukraina). O. dr Michał Handzel opublikował także książkę pt. *Teoria poznania samego siebie Hryhorija Sawycza Skoworody. Studium historyczno-filozoficzne* (Wydawnictwo Theos-Logos, Głogów-Kraków 2019). Kierownik Sekcji został zaproszony przez dziekan Wydziału Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II dr hab. Monikę Walczak oraz pracowników Katedry Metafizyki do przygotowania obszernej publikacji do księgi pamiątkowej dedykowanej ks. prof. Andrzejowi Maryniarczykowi SDS z okazji 70 rocznicy jego urodzin oraz 35-lecia pracy naukowej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W dniach 26–27 czerwca odbyło się spotkanie Sekcji Filozoficznej w klasztorze Paulinów na Jasnej Górze. Staraniem Sekcji Filozoficznej ukazał się kolejny czwarty tom rocznika filozoficzno-teologicznego „Theofos”. Dzięki wysiłkom dr Iwony Zogas-Osadnik wydano *Triady w obronie świętych hezychastów* św. Grzegorza Palamasa (t. 1–2, Wydawnictwo Theos-Logos 2019). Dzieło zostało opatrzone wstępem bpa prof. Ignacego Deca, dra Henryka Paprockiego i s. prof. Teresy Obolevitch.

Sekcja Teologii Fundamentalnej. Kierownikiem sekcji jest ks. dr hab. Damian Wąsek. W roku sprawozdawczym członkowie sekcji organizowali, współorganizowali bądź brali udział w wielu wydarzeniach naukowych o charakterze ekumenicznym i apologetycznym. Do konkretnych owoców działalności zaliczyć należy liczne konferencje, publikacje artykułów naukowych i książek. Najciekawsze z sympozjum nt. *Kościół i misja* członkowie towarzystwa tworzący Katedrę Eklezjologii zorganizowali w Rzymie (18–19 lutego). Referaty wygłosili m.in. następujący członkowie Sekcji Teologii Fundamentalnej: o. prof. dr hab. Andrzej Napiórkowski OSPPE (*Koncepcje Kościoła a realizacja jego misyjności*), ks. prof. dr hab. Krzysztof Kościelniak (*Misja Kościoła w Azji*), ks. dr Józef Morawa (*Treść misji Kościoła dzisiaj*), ks. dr Paweł Pielka (*Posłannictwo kościelne w ujęciu H. U. von Balthasara*). To i inne wydarzenia naukowe poprzedzane były spotkaniami i konsultacjami członków sekcji. Równocześnie toczyły się spotkania wokół głównych tematów teologii fundamentalnej. Z najważniejszych

książkowych publikacji naukowych członków sekcji należy wspomnieć monografie: o. prof. dr hab. Andrzej Napiórkowski, *Od Arki Jahwe do Kościoła Trójjedynego Boga* (Pelplin 2019) i ks. prof. dr hab. Łukasz Kamykowski, *Obraz Izraela i Żydów w myśli chrześcijańskiej. Część II – perspektywy* (Kraków 2019).

Sekcja Historyczna. Jej pracami kieruje ks. dr Wacław Umiński CM. Członkowie Sekcji Historycznej zorganizowali w roku sprawozdawczym trzy zebrania: 25 października, 28 listopada i 20 grudnia. W czasie pierwszego spotkania w czytelni Biblioteki Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie wysłuchano referatu ks. dr. Wacława Umińskiego CM nt. *Stan polskiej prowincji Zgromadzenia Księży Misjonarzy w świetle katalogów z lat 1918–1939*. Referent podkreślił, że katalogi te są cennym źródłem informacji zarówno o misjonarzach, jak i dziełach przez nich realizowanych. Poruszono powtórnie kwestię kontynuacji *Słownika biograficznego polskich archiwistów kościelnych*, którego pierwszy tom został opublikowany przez Wydawnictwo UNUM i jest dostępny online w otwartym dostępie w repozytorium instytucjonalnym Polskiego Towarzystwa Teologicznego (<https://doi.org/10.21906/9788376431352>), a redaktorzy gromadzą materiały do tomu II. W trakcie drugiego spotkania, również w czytelni Biblioteki Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie, mgr Aneta Kozak wystąpiła z referatem: *Świecznik jako element tradycji żydowskiej*. Doktorantka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie niezwykle kompetentnie przedstawiła przykłady świeczników używanych przez Żydów w minionych wiekach podczas różnych uroczystości. Po referacie wywiązała się ożywiona dyskusja. Trzecie spotkanie sekcji historycznej odbyło się w klasztorze Franciszkanów w Krakowie. Pod przewodnictwem o. Rafała M. Antoszczuka OFMConv uczestnicy zwiedzili najpierw odnowione krużganki klasztorne, a następnie uczestniczyli w spotkaniu opłatkowym połączonym ze śpiewem kołęd.

W okresie sprawozdawczym członkowie sekcji historycznej współorganizowali i brali czynny udział w kilku sympozjach i konferencjach. W dniach 24–26 kwietnia odbył się w Krakowie XXI Ogólnopolski

Zjazd Studentów Archiwistyki współorganizowany przez Katedrę Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Zjazd został objęty patronatem Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Członkowie sekcji podczas zjazdu służyli swoją pomocą, prowadząc m.in. niektóre panele dyskusyjne.

24 maja odbyła się w Krakowie ogólnopolska konferencja naukowa nt. *Ukryte perły archiwistyki* zorganizowana przez Katedrę Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz Sekcję Historyczną. Podczas konferencji referaty wygłosili następujący członkowie sekcji: ks. prof. dr hab. Józef Marecki, *Archiwa skarbnicą przeszłości*, ks. dr Wacław Umiński CM, *Materiały do dziejów zakładów Jadwigi Generalowej Zamoyskiej w zasobach Archiwum Instytutu Wydawniczego „Nasza Przeszłość”*, mgr Adrian Cieślik, *„Okruszyń biograficzne o niektórych znakomitych ojcach Zakonu Kaznodziejskiego” brata Kazimierza Jucewicza OP, czyli próba biografistyki dominikańskiej z przełomu XIX i XX w.*

W dniach 30–31 maja podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej w Gnieźnie poświęconej pierwszej pielgrzymce Jana Pawła II do Polski referaty wygłosili następujący członkowie sekcji: ks. prof. dr hab. Józef Marecki, *Najważniejsze wątki papieskiego nauczania w trakcie pobytu w Krakowie*, ks. dr Wacław Umiński CM, *Reakcje duchowieństwa i wiernych na wizytę papieską w Krakowie*.

Podczas V ogólnopolskiej konferencji naukowej z cyklu Historia – Pamięć – Tożsamość zorganizowanej przez Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie w dniach 13–14 listopada referat pt. *„Trwała ruina” jako element kształtujący krajobraz kulturowy* wygłosiła dr hab. Lucyna Rotter.

Członkowie sekcji historycznej ks. prof. Józef Marecki, ks. dr Wacław Umiński CM, mgr Marcin Rdzak uczestniczą w realizacji projektu poświęconego księciu Adamowi Stefanowi Sapiesze, który swoją działalnością oraz postawą w pierwszej połowie XX wieku zasłużył sobie na miano Wielkiego Jałmużnika i Księcia Niezłomnego. Zadanie numer 0046/2019 zostało sfinansowane w ramach programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Dialog w latach 2019–2020.

Sekcja Teologii Życia Konsekrowanego. Sekcja działa pod kierunkiem s. dr hab. Adelajdy Sielepin CHR, prof. UPJPII. Działalność sekcji realizuje się w dwóch nurtach: zespołowym i indywidualnym. W ramach tego pierwszego odbyły się 3 zebrania naukowe w dniach 26 czerwca, 9 października i 4 grudnia. W roku sprawozdawczym podjęta została problematyka relacji teologii charyzmatu do życia konsekrowanego. Członkowie sekcji przygotowywali referaty dotyczące szczegółowych zagadnień, takich jak charyzmat i powołanie, charyzmat założycielski, charyzmat pierwszego pokolenia, charyzmat instytutu i charyzmaty funkcjonalne. Każde spotkanie obejmowało referat i dyskusję, a także wymianę na temat bieżących wydarzeń, które odnoszą do postaw człowieka konsekrowanego. Ponadto kontynuowane były prace redakcyjne serii *Ewangelia – Proroctwo – Nadzieja* nad opublikowaniem II tomu zatytułowanego *Konsekracja i świat* pod redakcją s. Adelajdy Sielepin i ks. Kazimierza Wójtowicza. Natomiast w ramach działalności indywidualnej członków widoczna jest duża aktywność na poszczególnych polach naukowo-formacyjnych. Ogółem opublikowano kilkanaście artykułów i dwie książki autorstwa s. Bogny Młynarz pt. *W Jego ranach. Droga krzyżowa – miejsce uzdrowienia* oraz druga w formie wywiadu pt. *To Bóg szuka człowieka*, która została wydana także w 2019 roku w języku chorwackim pt. *Bog trazi covjeka*. Ukazała się publikacja zbiorowa pt. *Duch Święty źródłem doskonałości życia zakonnego. Program formacji stałej na rok 2019* (Kraków 2019) pod redakcją ks. dr. Eugeniusza Ziemanna SCJ. W przygotowaniu jest monografia na temat relacji teologii charyzmatu do konsekracji autorstwa ks. Kazimierza Wójtowicza. Zostało przeprowadzonych 6 serii rekolekcji do osób konsekrowanych, kilkadziesiąt konferencji w czasie dni skupienia we wspólnotach konsekrowanych, a także dla młodzieży, ponadto systematycznie prowadzone są wykłady w ramach formacji wstępnej lub permanentnej.

Sekcja Syndonologiczna. Sekcja powstała 21 maja 2014 ze Studium Syndonologicznego prowadzonego przez wiele lat przez ks. doc. dra hab. Jerzego Chmiela. Sekcję prowadzi ks. mgr lic. Piotr Listopad. Sekcja nie złożyła sprawozdania.

Działalność oddziałów terenowych

Oddział w Katowicach. Pracami oddziału liczącego obecnie 21 członków kieruje ks. dr hab. Andrzej Nowicki. W roku sprawozdawczym członkowie oddziału spotkali się dwukrotnie w auli domu parafialnego Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach. Pierwsze ze spotkań 19 marca zgromadziło – oprócz członków Polskiego Towarzystwa Teologicznego – licznie przybyłych przedstawicieli świata kultury i mediów. W ramach tego spotkania wykład nt. *Symbolika Serca Jezusowego w Ewangelii św. Jana 19, 37* wygłosił ks. prof. Józef Kozyra. Drugie spotkanie odbyło się 10 września. W jego trakcie wykład nt. *Erich Przywara – teolog pogranicza i dialogu* wygłosił ks. dr hab. Andrzej Nowicki. W spotkaniach oddziału katowickiego bierze także udział zainteresowane grono studentów teologii i zaproszeni goście.

Oddział w Częstochowie. Pracami oddziału kieruje ks. dr hab. Paweł Maciaszek. W roku 2019 odbyły się 4 spotkania zarządu oddziału częstochowskiego (10 stycznia, 21 lutego, 8 maja, 4 października, 16 listopada). Zasadniczym ich tematem była organizacja ogólnopolskiej konferencji naukowej pt. *Aktualne wyzwania teologii* oraz ogólnopolskiego sympozjum katechetycznego pt. *Eucharystia – tajemnica wyznawana na katechezie*. Przygotowywana od kilku miesięcy konferencja odbyła się w Częstochowie 9 maja 2019 roku w gmachu Wyższego Seminarium Duchownego i Wyższego Instytutu Teologicznego. Wzięło w niej udział 41 prelegentów, do których należeli doświadczeni teologowie (samodzielni pracownicy naukowci), jak i uczący się uprawiania teologii (doktoranci i licencjaci). Przedstawiający referaty reprezentowali następujące uczelnie: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Akademia Ignatianum w Krakowie. Konferencja składała się z dwóch części: w pierwszej wspólnej dla wszystkich wygłoszone zostały referaty z zakresu teologii moralnej, duchowości i fundamentalnej, w drugiej odbywającej się w grupach tematycznych uczestnicy wysłuchali co najmniej

4 prezentacji. Uczestnikami konferencji byli także klerycy diecezji częstochowskiej i sosnowieckiej, grupa studentów Wyższego Instytutu Teologicznego, kilkunastu katechetów oraz członkowie oddziału częstochowskiego. Konferencję rozpoczęła msza święta, której przewodniczył i homilię wygłosił metropolita częstochowski abp Wacław Depo, będący także członkiem Polskiego Towarzystwa Teologicznego.

Oddział częstochowski był także współorganizatorem sympozjum katechetycznego *Eucharystia – tajemnica wyznawana na katechezie*. W składającym się z 2 sesji spotkaniu, które odbyło się w Częstochowie 30 listopada 2019 roku, udział wzięli katecheci archidiecezji częstochowskiej, sosnowieccy i częstochowscy klerycy oraz studenci Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie. Wymienieni uczestnicy wysłuchali referatów prelegentów z takich ośrodków naukowych jak Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Akademia Ignatianum w Krakowie, Wyższy Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy w Krakowie. W programie sympozjum znalazła się także msza święta, której przewodniczył i homilię wygłosił abp Wacław Depo.

Ponadto 19 lutego w Krakowie odbyło się spotkanie członków oddziału częstochowskiego, w którym wzięło udział 14 osób. Przebieg spotkania wyznaczyły następujące treści: referat ks. mgra lic. Bartłomieja Bardelskiego pt. *Duszpasterska odpowiedzialność proboszcza za katechizację w świetle obowiązujących dokumentów Kościoła* i dyskusja (wywołana treściami prezentacji) na temat wypełniania przez duszpasterzy prawnych norm dotyczących katechizacji oraz podział pracy związanej z przygotowaniem i przebiegiem naukowej konferencji w dniu 9 maja 2019. W roku sprawozdawczym do częstochowskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Teologicznego przyjętych zostało 3 nowych członków. Są to: ks. dr Wojciech Kućko, s. dr M. Iwona Kopacz PDDM i ks. mgr lic Bartłomiej Bardelski.

Oddział w Przemyśle. Pracami oddziału liczącego 36 członków kieruje ks. dr hab. Wacław Siwak. W trakcie sympozjum historyczno-mariologicznego nt. *Consolatio Populi Prevorscensis. Z dziejów kultu Matki Bożej Pocieszenia w kościele Bernardynów w Przeworsku* kierownik

oddziału wygłosił w dniu 25 maja referat pt. *Koronacja wizerunku Przeworskiej Matki Bożej Pocieszenia. Sens teologiczny*. 26 października w Muzeum Ziemi Leżajskiej ks. dr hab. Wacław Siwak przewodniczył sesji historyczno-naukowej pt. *Jubileusz 400-lecia konsekracji kościoła farnego pw. Świętej Trójcy w Leżajsku*. Natomiast 29 października kierownik oddziału wziął udział w panelu: *W poszukiwaniu form kultu Bożego miłosierdzia* w ramach konferencji teologicznej pt. *Rosarium Misericordiae* zorganizowanej przez Katedrę Pneumatologii, Eklezjologii i Mariologii w Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

W roku sprawozdawczym odbył się I Kongres Biblijny Archidiecezji Przemyskiej pod hasłem: *Panie, uświęć nas w prawdzie*. Spotkania kongresowe miały miejsce w Polańczyku (21 września), Strachocinie (5 października), Łańcucie (12 października), Jarosławiu (19 października), Krośnie (26 października) i w Przemyśle (9 listopada). Powstał on z inicjatywy ks. dra hab. Stanisława Haręzgi, moderatora Działu Biblijnego Archidiecezji Przemyskiej, członka Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Prelegenci poszczególnych spotkań podejmowali tematykę związaną z zagadnieniem prawdy. M.in. ks. dr Norbert Podhorecki, sekretarz oddziału przemyskiego, wygłosił 9 listopada 2019 w Przemyśle referat pt. *Zagadnienie prawdy w perspektywie współczesności*. Wyżej wyszczególnione sympozja i konferencje stały się okazją do spotkań członków oddziału przemyskiego i prezentacji ich dokonań naukowych.

W roku sprawozdawczym członkowie oddziału przemyskiego wydali 18 tom „Premisla Christiana”, kilka książek, artykułów naukowych i recenzji. Prowadzili także wykłady w ramach studiów licencjackich z teologii dla prezbiterów: ks. dr Norbert Podhorecki: *Chrześcijańska myśl filozoficzno-teologiczna wobec wyzwań współczesności*, ks. dr hab. Stanisław Haręzga: *Odnova biblijna parafii* oraz ks. dr Waldemar Janiga: *Katecheza dzisiaj. Problemy teologiczne, kulturowe i prawne oraz Potencjał ewangelizacyjny rekolekcji szkolnych*.

Oddział w Kalwarii Zebrzydowskiej. Pracami oddziału kieruje o. dr Roland Pancerz OFM, rektor Wyższego Seminarium Duchownego Ojców Bernardynów, przy którym działa oddział Polskiego Towarzystwa Teologicznego. W roku sprawozdawczym 19 listopada oddział

kalwaryjski we współpracy z seminarium duchownym w Kalwarii Zebrzydowskiej zorganizował sympozjum nt. *Franciszkańska działalność misyjna w służbie Ewangelii*. W jego trakcie wygłoszone zostały następujące referaty: *Franciszkański misjonarz brat Celestyn Mieczysław Moszyński* (dr Tomasz Szymczak OFMConv), *Świątobliwi misjonarze franciszkańscy historycznego terytorium obejmującego obecną Prowincję św. Maksymiliana Kolbego w Polsce* (mgr Zbigniew Joskowski OFMConv), *Misje w Afryce Środkowo-Wschodniej* (dr Placyd Górka OFM), *Wspomnienia bernardyńskiego misjonarza w Ziemi Świętej o. Norberta Golichowskiego OFM 1848–1921* (dr Aleksander Sitnik OFM) oraz *Życie, działalność i obecność bernardynów w Martin Coronado w Argentynie* (mgr lic. Marcelli Ryszard Gęśła OFM).

Oddział w Tuchowie. Pracami oddziału kieruje o. dr Maciej Sadowski CSsR. Członkowie oddziału odbyli w roku sprawozdawczym 3 zebrania 22 lutego, 26 czerwca oraz 5 października. Oddział tuchowski opierał się na kadrze naukowo-pedagogicznej tutejszego Wyższego Seminarium Duchownego Redemptorystów. W gronie profesorskim tuchowskiego oddziału w mijającym roku sprawozdawczym było aktywnych 36 redemptorystów, w tym 3 profesorów zwyczajnych i 4 doktorów habilitowanych.

Członkowie oddziału tuchowskiego opublikowali w minionym roku 5 publikacji książkowych, 45 artykułów naukowych i popularnonaukowych, 16 recenzji, w tym recenzje wydawnicze czasopism i monografii oraz dorobku naukowego i prac doktorskich. Brali udział w kilkudziesięciu audycjach radiowych i telewizyjnych różnych stacji i rozgłośni ogólnopolskich. Gościli na 34 sympozjach i zjazdach, przy czym w 7 przypadkach byli ich organizatorami. Wygłosili też 13 referatów. Jeden z wykładowców, utalentowany muzyk, dał 23 koncerty wokalne.

W roku sprawozdawczym Oddział w Tuchowie był współorganizatorem dorocznego sympozjum naukowego nt. *Małżeństwo i rodzina* (25–27 lutego) w ramach formacji stałej pogłębiającej duchowość apostołską w perspektywie działalności misyjno-rekolekcyjnej. W jego trakcie ks. Bogusław Kempa z Kalisza wygłosił referaty: *Św. Józef – patron na nasze czasy* oraz *Św. Józef – apostoł życia i rodziny*, ks. Zbigniew Rutkowski z Gniewu przedstawił ciekawe pomysły kreatywnego

głoszenia kazań podczas rekolekcji dla dzieci i młodzieży, a prof. Paweł Mazanka CSsR podzielił się filozoficzno-teologicznymi refleksjami na temat cnoty nadziei i ukazał postać o. Bernarda Łubieńskiego CSsR jako misjonarza nadziei. Warto wspomnieć, iż co roku polscy redemptoryści prowadzą ok. 100 misji parafialnych, podobną liczbę renowacji i około 700 rekolekcji parafialnych, kapłańskich, zakonnych, powołaniowych i dla różnych grup świeckich.

W dniach 4–6 listopada w Lubaszowej odbyły się warsztaty homiletyczne nt. *Eucharystia daje życie*. 40 redemptorystów z Polski i zagranicy uczestniczyło w serii wykładów z zakresu homiletyki autorstwa ks. prof. Daniela Brzezińskiego, wykładowcy liturgiki i homiletyki na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Prelekcje te stały się inspiracją do prac w grupach, gdzie wypracowywano konkretne schematy kazań rekolekcyjnych. Wraz z członkami zarządu Warszawskiej Prowincji Redemptorystów misjonarze omówili aktualne sprawy misji parafialnych i rekolekcji w Polsce.

19 listopada odbyło się w Tuchowie sympozjum naukowe nt. *Św. Gerard Majella na straży prawego sumienia i świętości życia*. Jego współorganizatorem była krakowska Oficyna Wydawnicza Homo Dei. Uczestnicy sympozjum wysłuchali następujących referatów: *Słabość i wino. Kulturowo-antropologiczne aspekty doświadczenia wyrzutów sumienia* (dr Maciej Zinkiewicz OFMCap z Krakowa), *Obrona sumienia ocaleniem człowieka* (ks. dr hab. Zbigniew Wanat z Torunia), *Jak formowała się dzisiejsza forma sakramentu pokuty?* (ks. prof. Marek Starowieyski z Warszawy), *Św. Gerard Majella – patron rodzącego się życia* (Ewa Kowalewska z Gdańska) oraz *Czy duchowe przesłanie św. Gerarda Majelli aktualne jest także dziś* (Piotr Chyła CSsR z Rzymu).

Oddział tuchowski zainicjował w minionym roku sprawozdawczym cykl otwartych wykładów gościnnych w ramach Tuchowskiego Forum Lektury Współczesności DIA-LOGOS. W ramach forum 25 października w auli Wyższego Seminarium Duchownego prof. Aleksander Nalaskowski z Torunia wygłosił wykład: *Czy zdążymy zbudować Arkę przed nowym potopem? Wychowanie. Rodzina. Przyszłość*.

Z działalności Oddziału w Tuchowie w roku sprawozdawczym należy także odnotować wykład inauguracyjny w Wyższym Seminarium

Duchownym Redemptorystów w Tuchowie nt. *Czy warto jeszcze studio-
wać teologię?* wygłoszony 5 października przez o. prof. dra hab. Witolda
Kaweckiego (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego).

Staraniem Oddziału w Tuchowie ukazał się 17 tom rocznika
„Studia Redemptorystowskie. Pismo naukowe Warszawskiej Prowincji
Redemptorystów”, któremu na liście czasopism punktowanych ministra
nauki i szkolnictwa wyższego przyznano 20 punktów.

Oddział w Kielcach. Pracami oddziału kieruje ks. dr Paweł Borto.
W roku sprawozdawczym oprócz comiesięcznych spotkań członkowie
oddziału kieleckiego wzięli aktywny udział w konferencji naukowej
Paradygmaty, style myślenia, programy badawcze. Jak zmieniają się nauki?
zorganizowanej 22 maja przez Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach
i Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego. Prelegentami
trzech interesujących sesji naukowych byli naukowcy z Cambridge
University (Trinity Hall), Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego,
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Uniwersytetu Kardynała Stefana
Wyszyńskiego, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
i Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach. W swoich odczytach
poruszyli oni następujące zagadnienia: *Absconditeizm jako program ba-
dawczy teologii naturalnej, Antyczne a współczesne wyniki obserwacji
zachowania zwierząt. Paradygmat humanistyczny versus przyrodniczy,
Inny wszechświat – próby rozwiązania kryzysu współczesnej kosmolo-
gii teoretycznej, Jak nie pisać o powstaniach narodowych, Przemiany
paradygmatów uprawiania filozoficznej mediewistyki, Nauka o krwi.
Przemiany paradygmatu do końca XVIII wieku, Od astronomii do as-
trologii i z powrotem. Rozważania mediewisty, Od idei samoródtwa
i kosmicznego pochodzenia życia do bilinearnych teorii biogenezy, Od
Wszechświata statycznego do ekspandującego – zmiana paradygmatu
czy stylu myślenia?, Zmiana paradygmatu to nie zmiana zasad i wartości
moralnych.* Konferencja zakończyła się dyskusją panelową prelegentów.

Ponadto trzech członków kieleckiego oddziału uzyskało w roku spra-
wozdawczym stopień naukowy doktora habilitowanego: ks. Jarosław
Czerkawski i ks. Tomasz Siemieniec w dziedzinie nauk teologicznych,
natomiast ks. Rafał Dudała w dziedzinie nauk społecznych.

Oddział w Sandomierzu. Pracami oddziału kieruje ks. dr hab. Roman Bogusław Sieroń, prof. KUL. Oddział liczy 30 osób i działa przy Instytucie Teologicznym im. bł. Wincentego Kadłubka w Sandomierzu. W roku sprawozdawczym oddział sandomierski podjął wiele form działalności. Członkowie oddziału współorganizowali i brali udział w czterech konferencjach naukowych. Były to: symposium towarzyszące zjazdowi Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Sandomierz, 4–6 września), 8 support akademicki zatytułowany: *„Społeczeństwo i Rodzina” – kwartalnik Wydziału KUL w Stalowej 2004–2019: historia, dzień dzisiejszy, perspektywy – konteksty polskie i zagraniczne* (Stalowa Wola, 29 listopada), *Ogrody przykościelne – teoria i praktyka* (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II oraz Kuria Diecezjalna w Sandomierzu, Sandomierz, 14 grudnia) oraz zwyczajne posiedzenie wiosenno-letnie Oddziału w Sandomierzu, na którym wykład *Wyzwania dla nauki polskiej w kontekście reformy „Konstytucja dla Nauki 2.0”* wygłosił kierownik oddziału ks. dr hab. Roman B. Sieroń, prof. KUL (Sandomierz, 2 kwietnia).

Członkowie oddziału sandomierskiego wzięli również udział w 9 krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych, wygłaszając referaty, prowadząc obrady bądź w nich uczestnicząc. Prowadzono także wzmoczoną działalność wydawniczą, czego owocem jest ukazanie się 15 publikacji książkowych i artykułów naukowych zamieszczonych w „Rocznikach Teologicznych” oraz w kwartalniku „Społeczeństwo i Rodzina” redagowanym przez kierownika oddziału.

Oddział w Tarnowie. Kierownikiem oddziału jest ks. prof. dr hab. Janusz Królikowski. Oddział nie złożył sprawozdania.

Oddział w Rzeszowie. Kierownikiem oddziału jest ks. dr hab. Andrzej Garbarz, prof. UR. W roku 2019 członkowie Polskiego Towarzystwa Teologicznego Oddziału w Rzeszowie prowadzili działalność naukowo-dydaktyczną w Wyższym Seminarium Duchownym w Rzeszowie, w Instytucie Teologiczno-Pastoralnym, na Uniwersytecie Rzeszowskim, na Politechnice Rzeszowskiej oraz w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie. Członkowie oddziału uczestniczyli w wielu

szkoleniach, konferencjach i sympozjach. Współpracowali z Wydziałem Katechetycznym Kurii Diecezjalnej w Rzeszowie, Kuratorium Oświaty w Rzeszowie oraz z rzeszowskim oddziałem Civitas Christiana. 27 lutego w Instytucie Teologiczno-Pastoralnym im. św. Józefa Sebastiana Pelczara w Rzeszowie odbył się Diecezjalny Etap XXIX Olimpiady Teologii Katolickiej. Uczestniczyło w nim 150 uczniów. Komisję tworzyli członkowie towarzystwa. 14 marca odbyła się konferencja naukowa *Nauka społeczna Kościoła wobec dylematów XXI wieku*. Konferencję zorganizowały wspólnie Instytut Teologiczno-Pastoralny, Wyższe Seminarium Duchowne w Rzeszowie, Akcja Katolicka i Civitas Christiana Oddział w Rzeszowie. 28 kwietnia odbył się w Instytucie Teologiczno-Pastoralnym XXIII Etap Finału Diecezjalnego Ogólnopolskiego Konkursu Wiedzy Biblijnej zorganizowany przez Civitas Christiana. Koordynatorem imprezy był członek towarzystwa Krzysztof Dziduch z Civitas Christiana, a Komisji konkursowej przewodniczył ks. dr Marek Dzik, moderator Dzieła Biblijnego w Diecezji Rzeszowskiej. W konkursie wzięło udział 150 osób. 14 września obchodzono jubileusz pięciolecia Uniwersytetu Trzeciego Wieku Diecezji Rzeszowskiej. Od nowego roku akademickiego funkcję rektora po ks. dr. Marku Dziku przejął ks. dr hab. Jerzy Buczek. Odnotować należy także dwa ważne wydarzenia o zasięgu ogólnopolskim. W dniach 2–4 września w Instytucie Teologiczno-Pastoralnym odbyła się 55. Ogólnopolska Konferencja Rektorów Wyższych Seminariorów Duchownych Diecezjalnych i Zakonnych, a w dniach 17–19 września odbył się XX Zjazd Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych. We wszystkich wymienionych działaniach aktywnie uczestniczyli członkowie oddziału. Poza tym opublikowali oni szereg tekstów, zwłaszcza popularnonaukowych w diecezjalnej prasie oraz prowadzili audycje w Katolickim Radiu VIA.

Oddział w Bielsku-Białej. Kierownikiem oddziału jest ks. dr hab. Robert Samsel. Oddział liczy aktualnie 45 członków i działa w siedzibie kurii diecezji bielsko-żywieckiej w Bielsku-Białej przy ul. Żeromskiego 5a. W roku sprawozdawczym pierwsze spotkanie członków połączone było z opłatkiem dla środowiska akademickiego diecezji bielsko-żywieckiej zorganizowanym w Kurii Diecezjalnej 17 stycznia 2019 roku. Homilię

w czasie mszy świętej wygłosił bp prof. dr hab. Roman Pindel. W roku sprawozdawczym odbyło się 8 cyklicznych, comiesięcznych spotkań o tematyce biblijnej. Prócz członków towarzystwa uczestniczyli w nich także słuchacze Uniwersytetu Trzeciego Wieku Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej oraz Akademii Seniora w Bielsku-Białej, a także wolni słuchacze. Spotkania prowadził o. dr Jan E. Urbański.

Oddział w Radomiu. Kierownikiem oddziału jest ks. prof. dr hab. Marek Jagodziński. W roku sprawozdawczym oddział był współorganizatorem ogólnopolskiej konferencji naukowej pt. *Wiara i rozum dzisiaj. Encyklika „Fides et ratio” wobec wyzwań współczesnego świata*, która odbyła się 15 listopada w Wyższym Seminarium Duchownym w Radomiu. W sesji pierwszej wysłuchano następujących referatów: *Wiara i rozum czy rozum i wiara – pytanie o pierwszeństwo: Anzelm z Canterbury i Jan Paweł II* (prof. dr hab. Maciej Manikowski, Uniwersytet Wrocławski), *Błogosławiony ołów obciążający pośpiesznie wzbijające się do lotu (aczkolwiek nieusztaltowane) skrzydła... Czyli o potrzebie racjonalnej, krytycznej i powściągliwej refleksji nad relacjami między rozumem a wiarą – ratio et fides i wiarą a rozumem – fides et ratio* (dr hab. Marek Rębierz, Uniwersytet Śląski), *Spór (dialog) między wiarą a rozumem jako element konstytutywny rozwoju nauki* (dr hab. Wiesław Wójcik, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie). Natomiast w sesji drugiej przybliżono następujące zagadnienia: *Sztuczna inteligencja – od idei do transformacji rzeczywistości* (ks. dr hab. Józef Kloch, prof. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego), *Encyklika „Fides et ratio” – w kierunku prawdy integralnej* (ks. prof. dr hab. Marek Jagodziński, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II) oraz *Rozum i wiara a kultura w świetle encykliki „Fides et ratio”* (ks. dr Wojciech Wojtyła, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu).

Oddział w Sosnowcu. Kierownikiem oddziału liczącego aktualnie 37 członków jest ks. prof. dr hab. Jan Orzeszyna. W roku sprawozdawczym odbyły się łącznie dwa spotkania, w tym jeden dzień skupienia połączony z sympozjum naukowym i jedno spotkanie organizacyjne.

To ostatnie poświęcone zaplanowaniu pracy oddziału w roku akademickim 2019/2020 miało miejsce 31 sierpnia 2019 roku. W jego trakcie wykład nt. *Nie służymy sprawie przegranej. Blaski i cienie posługi katechetycznej* wygłosił ks. prof. dr hab. Marian Zając (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II).

Wielkopostny dzień skupienia (6 kwietnia) z udziałem bpa dra Grzegorza Kaszaka oraz członków i sympatyków Oddziału w Sosnowcu odbył się w budynku Wydziału Katechetycznego Kurii Diecezjalnej w Sosnowcu. W jego trakcie oprócz Eucharystii zostały wygłoszone następujące wykłady: *Znaczenie i rola katechezy mistagogicznej we współczesnym nauczaniu religii* (ks. dr hab. Roman Buchta, prof. Uniwersytetu Śląskiego), *Tożsamość młodzieży w niewoli popkultury* (dr hab. Marek Walancik, prof. Akademii WSB), *Przygotowanie do wysiłku – zapomniana treść edukacji* (dr hab. Eugenia Rostańska, prof. Akademii WSB), *Mądrość i duchowość jako szczególne wartości dla współczesnego człowieka* (dr hab. Janusz Morbitzer, prof. Akademii WSB). Całość obrad podsumował ks. dr Michał Borda. Oddział sosnowiecki owocnie współpracuje z Akademią WSB w Dąbrowie Górniczej. Warto nadmienić, że z okazji świąt wielkanocnych i bożonarodzeniowych zarząd oddziału sosnowieckiego tradycyjnie wysyła życzenia wszystkim swoim członkom.

Oddział w Szczecinie. Kierownikiem oddziału działającego przy Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego jest ks. inf. prof. dr hab. Andrzej Offmański. W roku sprawozdawczym oddział szczeciński zorganizował 3 konferencje naukowe, które cieszyły się dużym zainteresowaniem. Pierwsza z nich 16 marca poświęcona była zagadnieniu: *Kościół woła o dynamizm nowej ewangelizacji*. Wysłuchano pięciu referatów: *Jak ożywić nową ewangelizację?* (ks. prof. dr hab. Andrzej Offmański), *Pielgrzymowanie formą ewangelizowania* (ks. dr Paweł Płaczek), *Światowe Dni Młodych „dotknięciem” ewangelizacji* (ks. dr Marcin Szczodry), *Współczesne problemy z tożsamością Kościoła* (ks. prof. Tadeusz Czapiga) oraz *Upodmiotowienie laikatu odejściem od modelu Kościoła klerykalizowanego* (ks. dr Kazimierz Półtorak, Szczecin-Gryfice).

W dniach 10–11 czerwca odbyły się w Trzęsaczu XVI Nadbałtyckie Debaty Katechetów Polskich – konferencja naukowa zorganizowana

przez Katedrę Katechetyki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego wraz z Oddziałem Szczecińskim Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Tym razem były one poświęcone problemowi świętości. Podstawę obrad stanowiła adhortacja apostolska papieża Franciszka *Gaudete et exsultate* o powołaniu do świętości w świecie współczesnym. Znamcy problematyki świętości z całej Polski przedstawili to zagadnienie z punktu widzenia teologii duchowości, patrologii i duszpasterstwa, biblistyki i katechetyki. Drugi dzień obrad poświęcony był ujęciu teologiczno-katechetycznemu i pedagogiczno-katechetycznemu świętości.

Oddział w Szczecinie kontynuował także cykl otwartych wykładów pt. *Ocalić od zapomnienia*. 22 listopada odbyła się czwarta już edycja tego cyklu mająca na celu upamiętnienie pionierów Kościoła nad Odrą i Bałtykiem. Tym razem była ona poświęcona związkom kard. Stefana Wyszyńskiego z archidiecezją szczecińsko-kamieńską. Podjęta w tym roku tematyka miała służyć dobremu przygotowaniu do zbliżającej się beatyfikacji Prymasa Tysiąclecia i jubileuszu 50-lecia ustanowienia struktur kościelnych na Ziemiach Zachodnich i Północnych. W trakcie sesji przybliżone zostały następujące tematy: *Kard. Stefan Wyszyński „święty szczeciński”* (referował ks. prał. dr Aleksander Ziejewski), *Proces beatyfikacyjny Prymasa w Szczecinie i w Warszawie* (referował ks. inf. dr Ryszard Ziomek), *Sługa Boży a Ziemia Zachodnie Polski* (referował ks. prof. dr hab. Grzegorz Wejman). W posiedzeniu tym udział wziął bp Henryk Wejman, 25 członków towarzystwa oraz kilkanaście zainteresowanych osób.

Oddział w Toruniu. Pracami oddziału kieruje ks. prof. dr. hab. Dariusz Zagórski. W roku sprawozdawczym Oddział w Toruniu zorganizował 2 spotkania naukowe: 5 lutego z referatem kierownika oddziału nt. *Eucharystia w nauczaniu Ojców Kościoła* oraz 8 listopada z referatem ks. Wojciecha Cichosza nt. *Współczesne dylematy edukacyjne*. Przygotowywana jest konferencja naukowa nt. *Theological and ethical issues concerning AI*.

Oddział we Włocławku. Kierownikiem oddziału jest ks. dr hab. Lech Król. W roku sprawozdawczym odbyły się cztery spotkania w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku. Trzy z nich

21 lutego, 10 października i 7 listopada miały charakter wykładów otwartych. Pierwsze spotkanie poświęcone było setnej rocznicy założenia placówki Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi we Włocławku. Z problematyką tą zapoznali uczestników s. dr Antonietta Frącek w swoim referacie zatytułowanym *Włocławska placówka Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi na tle dziejów zgromadzenia. W 100 rocznicę założenia*. Drugie spotkanie rozpoczęło trzydniowe obchody jubileuszu 450 rocznicy założenia Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. Prelegentem był wybitny biblista ks. prof. dr hab. Waldemar Chrostowski (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), który wystąpił z referatem: *Jubileusz w perspektywie biblijnej*. Trzecie spotkanie oddziału, mające charakter wykładu otwartego, odbyło się w 80 rocznicę aresztowania przez Niemców bł. biskupa Michała Kozala, profesorów i alumnów Wyższego Seminarium Duchownego oraz nauczycieli szkół włocławskich. Problematykę tę przybliżył wykład ks. prof. Tomasza Kaczmarka pt. *Prześladowanie duchowieństwa katolickiego przez totalitarny system narodowego socjalizmu Hitlera* – „*mysterium iniquitatis*”. W wykładach otwartych uczestniczyli członkowie towarzystwa, osoby życia konsekrowanego, alumni Wyższego Seminarium Duchownego, świeccy Włocławka i okolicy. Zarząd oddziału towarzystwa, nawiązując kontakty ze szkołami miasta i okolicy, zapraszał też na powyższe spotkania nauczycieli i katechetów oraz członków różnych ruchów parafialnych. Należy zauważyć, że wykłady otwarte cieszą się coraz większą popularnością społeczeństwa Włocławka.

Odmienny charakter miało spotkanie członków oddziału w dniu 18 czerwca. Było ono dwuczęściowe. Najpierw po zapoznaniu się ze sprawozdaniami udzielono absolutorium odchodzącemu zarządowi i wybrano nowy w tym samym składzie na trzecią kadencję. Druga część posiedzenia miała charakter czysto naukowy i była dedykowana ks. prof. Januszowi Gręźlikowskiemu z okazji 65 rocznicy jego urodzin. W trakcie posiedzenia uczestnicy wysłuchali odczytu ks. prof. dr hab. Wojciecha Góralskiego (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) na temat 450-lecia powołania do istnienia Seminarium Duchownego we Włocławku.

Nadto zarząd podtrzymywał kontakty z Włocławskim Towarzystwem Naukowym, które 14 czerwca 2019 roku świętowało jubileusz 40-lecia

swojego powstania. Z tej okazji odznaczyło ono oddział wrocławski srebrnym medalem. Na jednym z jego posiedzeń 15 kwietnia ks. Lech Król wygłosił wykład pt. *Dzieła dobroczynne w Polsce po 1918 r. na przykładzie działalności św. Józefa Sebastiana Pelczara*. Oddział we Wrocławku przygotował i opublikował *Pisma bł. biskupa Michała Kozala. Kazania, nauki rekolekcyjne i pasyjne, konferencje, przemówienia* (Wrocław 2019). W roku sprawozdawczym wydano także 21 tom „Studiów Wrocławskich”.

Oddział w Pelplinie. Oddziałem liczącym obecnie 36 członków kieruje ks. prof. dr. hab. Janusz Szulist. W roku sprawozdawczym doroczne spotkanie statutowe odbyło się 19 października w Bibliotece Diecezjalnej w Pelplinie. Ponadto Pelpliński Oddział Polskiego Towarzystwa Teologicznego współorganizował wraz z Kurią Diecezjalną, Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim oraz Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika V *Areopag Pelpliński nt. 30 lat po transformacji ustrojowej w Polsce. Miłość małych i wielkich ojczyzn*. Ta ogólnopolska konferencja odbyła się 19 października. W trakcie spotkania kierownik oddziału wygłosił wykład *Początek transformacji ustrojowej w Polsce na łamach polskiego wydania „L'Osservatore Romano”*.

Oddział w Elblągu. Oddział w Elblągu jest najmłodszym z oddziałów. Prowadzi go ks. dr hab. Marek Karczewski, prof. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Na dorocznym spotkaniu w dniu 9 grudnia z udziałem bpa dra Jacka Jezierskiego uczestnicy wysłuchali wykładu ks. dra Marka Piedziewicza nt. *Metody apostołatu telewizyjnego abp. Fultona Sheena* i wybrali nowy zarząd oddziału na trzyletnią kadencję.

Sekcja Wydawnicza

Kierownikiem Sekcji Wydawniczej jest Sebastian Wojnowski. W roku 2019 Sekcja Wydawnicza nie tylko prowadziła Wydawnictwo UNUM, co jest jej podstawowym zadaniem statutowym, kontynuowała też re-

alizację projektów finansowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, których celem było uzyskanie najwyższych standardów współczesnego publikowania naukowego.

Ukończone zostało repozytorium instytucjonalne – narzędzie formalnego publikowania wersji online w otwartym dostępie monografii naukowych ukazujących się w Wydawnictwie UNUM. Drugim celem repozytorium jest upowszechnianie archiwalnych publikacji wydanych przez Polskie Towarzystwo Teologiczne.

Kwartalnik „Ruch Biblijny i Liturgiczny” został przeniesiony do nowej wersji systemu wydawniczego i był publikowany w polskiej i angielskiej wersji językowej. W roku 2019 opublikowano w nim 16 artykułów naukowych, a także sprawozdania i recenzje.

Wydawnictwo UNUM opublikowało również wynik projektu pt. *Kazania w kulturze polskiej. Edycje kolekcji tematycznych*. Wynik projektu został opublikowany w dwóch wersjach – drukowanej i online w formie czterech recenzowanych monografii naukowych o łącznej objętości 160 arkuszy wydawniczych (2 400 stron) w serii *Kazania w Kulturze Polskiej. Edycje Kolekcji Tematycznych* nr 4–7:

- *Kazania wielkanocne*, wyd. i oprac. J. S. Gruchała, K. Panuś, Kraków 2019 (*Kazania w Kulturze Polskiej. Edycje Kolekcji Tematycznych*, 4), <https://doi.org/10.21906/9788376431833>.
- *Kazania adwentowe*, wyd. i oprac. W. Ostafiński, K. Panuś, Kraków 2019 (*Kazania w Kulturze Polskiej. Edycje Kolekcji Tematycznych*, 5), <https://doi.org/10.21906/9788376431697>.
- *Kazania bożonarodzeniowe*, wyd. i oprac. A. Jungiewicz, K. Panuś, Kraków 2019 (*Kazania w Kulturze Polskiej. Edycje Kolekcji Tematycznych*, 6), <https://doi.org/10.21906/9788376431796>.
- *Kazania patriotyczne*, wyd. i oprac. K. Panuś, M. Skwara, Kraków 2019 (*Kazania w Kulturze Polskiej. Edycje Kolekcji Tematycznych*, 7), <https://doi.org/10.21906/9788376431819>.

Wersja online została opublikowana w trybie otwartego dostępu gratis w Repozytorium Instytucjonalnym Polskiego Towarzystwa Teologicznego wraz z identyfikatorami obiektów cyfrowych DOI. Elektroniczna wersja publikacji została też bezpłatnie przekazana do repozytorium (biblioteki cyfrowej) jednostki zatrudniającej kierownika projektu Uniwersytetu

Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, a także do repozytoriów jednostek zatrudniających pozostałych wykonawców.

Sekcja Wydawnicza prowadzi łącznie trzy serwisy internetowe:

- stronę wydawnictwa <https://unum.ptt.net.pl>, przez którą prowadzona jest sprzedaż wszystkich tytułów dostępnych w wersji drukowanej (na koniec roku 2019 było to ponad 200 tytułów),
- repozytorium instytucjonalne <https://repozytorium.ptt.net.pl> z wersjami online monografii naukowych (na koniec 2019 roku ponad 60 publikacji online)
- stronę kwartalnika <https://rbl.ptt.net.pl> zawierającą ponad 3,5 tysiąca tekstów dostępnych online.

17 grudnia 2019 roku Wydawnictwo UNUM zostało ujęte w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (poziom I – 80 punktów).

Uwagi końcowe

Do najważniejszych dokonań zarządu Polskiego Towarzystwa Teologicznego w roku sprawozdawczym należy zaliczyć zatwierdzenie nowego statutu przez Konferencję Episkopatu Polski podczas 382 Zebrania Plenarnego w dniach 12–14 marca 2019 roku. Zarząd opracował program obchodów stulecia Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Wydawnictwa UNUM Polskiego Towarzystwa Teologicznego zostało zamieszczone w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe prowadzonym przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Polskie Towarzystwo Teologiczne zrealizowało projekt *Kazania w kulturze polskiej. Edycje kolekcji tematycznych* finansowany Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, mający na celu opracowanie czterech antologii kazania: adwentowych, bożonarodzeniowych, wielkanocnych i patriotycznych. W staraniach o finansowanie projektów badawczych godne podkreślenia są wysiłki kierownika Sekcji Wydawniczej Sebastiana Wojnowskiego.

Na szczególne uznanie zasługuje ożywiona działalność oddziałów we Włocławku, w Sandomierzu i Szczecinie oraz krakowskich sekcji

specjalistycznych: Biblijnej, Duchowości, Teologii Życia Konsekrowanego i Sztuki Sakralnej.

Polskie Towarzystwo Teologiczne posiada status kościelnej publicznej osoby prawnej i podlega nadzorowi Konferencji Episkopatu Polski. Stąd też zarząd na ręce ks. abp. prof. Marka Jędraszewskiego, arcybiskupa metropolity krakowskiego, oraz księży biskupów obecnych na walnym zebraniu składa serdeczne podziękowanie Konferencji Episkopatu Polski za troskę władz kościelnych o rozwój towarzystwa. Zarząd dziękuje również wszystkim aktywnym członkom towarzystwa, którzy mimo wielorakich trudności czynią wszystko, aby działalność towarzystwa była kontynuowana i służyła dalszemu uwrażliwieniu polskiego społeczeństwa na myśl teologiczną.

TEKSTY · DOKUMENTY

TEXTS · DOCUMENTS

Statut Polskiego Towarzystwa Teologicznego

Postanowienia ogólne

Art. 1

Polskie Towarzystwo Teologiczne, zwane dalej: Towarzystwem, jest publicznym stowarzyszeniem wiernych w rozumieniu kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. oraz organizacją kościelną w rozumieniu ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 380).

Art. 2

1. Towarzystwo jest kościelną publiczną osobą prawną na podstawie dekretu Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski z dnia 7 kwietnia 2004 r.
2. Towarzystwo posiada osobowość prawną nadaną rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 12 lipca 2004 r. w sprawie nadania osobowości prawnej Polskiemu Towarzystwu Teologicznemu (Dz.U. Nr 167 poz. 1756).
3. Towarzystwo podlega nadzorowi Konferencji Episkopatu Polski, która na wniosek zarządu Towarzystwa mianuje asystenta kościelnego na 5-letnią kadencję z możliwością pełnienia tej funkcji przez kolejne kadencje za zgodą przełożonego, któremu podlega (kan. 317 § 1 KPK).

Art. 3

1. Siedzibą Towarzystwa jest miasto Kraków.
2. Patronem Towarzystwa jest św. Jan Kanty.
3. Terenem działalności Towarzystwa jest terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
4. Towarzystwo może być członkiem organizacji międzynarodowych, których cele są zbieżne z wymienionymi w art. 4 statutu.

Cele i środki

Art. 4

Celem Towarzystwa jest:

- 1) prowadzenie badań naukowych w dziedzinie nauk teologicznych oraz badań interdyscyplinarnych w innych dziedzinach nauki, w szczególności w dziedzinie nauk humanistycznych, społecznych i sztuki;
- 2) działalność upowszechniająca naukę;
- 3) działalność edukacyjna;
- 4) działalność kulturalna;
- 5) działalność kultu religijnego.

Art. 5

Towarzystwo realizuje swoje cele w szczególności poprzez:

- 1) spotkania naukowe;
- 2) wyjazdy naukowe;
- 3) wydawanie publikacji naukowych lub popularnonaukowych;
- 4) projekty badawcze;
- 5) finansowanie badań naukowych;
- 6) przyznawanie nagród;
- 7) współpracę z towarzystwami naukowymi oraz z uczelniami i szkołami;
- 8) ustanawianie fundacji wspierających działalność Towarzystwa.

Członkostwo

Art. 6

Członkowsko w Towarzystwie jest zwyczajne, wspierające i honorowe.

Art. 7

1. Członkami zwyczajnymi mogą być katolicy posiadający wykształcenie wyższe w dziedzinie nauk teologicznych lub w innych dziedzinach nauki, w szczególności w dziedzinie nauk humanistycznych, społecznych i sztuki, którzy złożyli wniosek o przyjęcie do Towarzystwa.
2. Członkostwa w Towarzystwie nie mogą nabyć osoby, które publicznie odstąpiły od wiary katolickiej albo zerwały wspólnotę kościelną,

albo podlegają ekskomunice nałożonej wyrokiem lub zadeklarowanej (kan. 316 § 1 KPK).

Art. 8

1. Członków przyjmuje zarząd na pierwszym posiedzeniu po złożeniu wniosku o przyjęcie do Towarzystwa.
2. Zarząd może odmówić przyjęcia do Towarzystwa, informując o tym wnioskodawcę w terminie do 14 dni od dnia pierwszego posiedzenia po złożeniu wniosku o przyjęcie do Towarzystwa.

Art. 9

Członek Towarzystwa ma prawo:

- 1) udziału w spotkaniach naukowych Towarzystwa;
- 2) korzystania biblioteki Towarzystwa;
- 3) udziału w walnym zebraniu;
- 4) wyborcze czynne i bierne do władz Towarzystwa.

Art. 10

Członek Towarzystwa ma obowiązki:

- 1) przestrzegania statutu i regulaminów Towarzystwa;
- 2) czynnego udziału w działalności Towarzystwa;
- 3) płacenia składki członkowskiej.

Art. 11

1. Członkostwo w Towarzystwie ustaje:

- 1) z chwilą wpłynięcia do zarządu oświadczenia członka o wystąpieniu z Towarzystwa;
- 2) z chwilą stwierdzenia przez właściwą władzę kościelną popełnienia kanonicznego przestępstwa przeciwko wierze lub jedności Kościoła albo gdy podlega ekskomunice (kan. 316 § 2 KPK);
- 3) w przypadku stwierdzonego przez zarząd bezwzględnej większości głosów rażącego naruszenia statutu przez członka;
- 4) za działalność na szkodę Towarzystwa stwierdzoną przez zarząd bezwzględnej większością głosów.

2. W przypadku złożenia odwołania od decyzji zarządu, o którym mowa w art. 15, do chwili rozstrzygnięcia członek Towarzystwa jest zawieszony.

Art. 12

1. Członkiem wspierającym może być katolik, który jednocześnie:
 - 1) nie ubiega się o członkostwo zwyczajne;
 - 2) identyfikuje się z celami Towarzystwa;
 - 3) wspiera działalność Towarzystwa.
2. O przyjęciu albo usunięciu członka wspierającego decyduje zarząd bezwzględną większością głosów.

Art. 13

Członek wspierający ma prawo do udziału w spotkaniach naukowych organizowanych przez Towarzystwo oraz do korzystania z Biblioteki Towarzystwa na tych samych zasadach co członkowie zwyczajni.

Art. 14

1. Członkiem honorowym może zostać osoba wybitnie zasłużona dla Towarzystwa lub dla rozwoju nauk teologicznych.
2. Członków honorowych mianuje lub usuwa walne zebranie uchwałą podjętą zwykłą większością głosów na wniosek zarządu podjętą zwykłą większością głosów.

Art. 15

Od decyzji zarządu dotyczących członkostwa przysługuje odwołanie do walnego zebrania. Pierwsze walne zebranie po złożeniu odwołania rozstrzyga odwołanie zwykłą większością głosów.

Ustrój Towarzystwa

Art. 16

Władzami Towarzystwa są:

- 1) walne zebranie;
- 2) zarząd;
- 3) komisja rewizyjna;

4) sąd polubowny.

Art. 17

1. Walne zebranie jest władzą najwyższą Towarzystwa.
2. Walne zebranie zbiera się nie później niż w pierwszym kwartale każdego roku.
3. W walnym zebraniu biorą udział członkowie zwyczajni, wspierający i honorowi.
4. Uchwały walnego zebrania zapadają większością głosów członków zwyczajnych.
5. Członkowie wspierający i członkowie honorowi uczestniczą w zebraniu z głosem doradczym.

Art. 18

Do zadań walnego zebrania należą w szczególności:

- 1) przyjmowanie sprawozdania zarządu (prezesa, skarbnika i kierownika Sekcji Wydawniczej) oraz komisji rewizyjnej;
- 2) uchwalanie wewnętrznych aktów normatywnych Towarzystwa;
- 3) udzielanie zarządowi absolutorium z działalności i administracji majątkiem;
- 4) określenie kierunków pracy Towarzystwa;
- 5) podejmowanie decyzji o sprawach przedstawionych przez zarząd;
- 6) wybieranie zarządu, komisji rewizyjnej i sądu polubownego;
- 7) uzupełnianie składu zarządu, komisji rewizyjnej i sądu polubownego;
- 8) nadzwyczajny zarząd majątkiem Towarzystwa, w tym sposób zaciągania zobowiązań majątkowych lub powoływanie fundacji.

Art. 19

Nadzwyczajne walne zebranie zwołuje zarząd z własnej inicjatywy, na wniosek komisji rewizyjnej lub na żądanie przynajmniej jednej trzeciej ogólnej liczby członków zwyczajnych Towarzystwa.

Art. 20

Przebieg walnego zebrania jest regulowany regulaminem uchwalonym przez walne zebranie.

Art. 21

Wybór władz Towarzystwa jest regulowany regulaminem uchwalonym przez walne zebranie.

Art. 22

1. Kadencja członków zarządu, komisji rewizyjnej i sądu polubownego trwa trzy lata od daty ich wyboru.
2. Liczba kadencji nie jest ograniczona.
3. Członkowie pełnią obowiązki od czasu upływu kadencji do nowych wyborów, a w przypadku członków zarządu - do zatwierdzenia przez Konferencję Episkopatu Polski.
4. Wakujące stanowisko w komisji rewizyjnej lub sądzie polubownym uzupełnia się podczas walnego zebrania.
5. Wakujące stanowisko w zarządzie przejmuje prezes. W razie wakatu na stanowisku prezesa jego obowiązki przejmuje wiceprezes.

Art. 23

1. Władzą wykonawczą Towarzystwa jest zarząd, którego wybór zatwierdza Konferencja Episkopatu Polski.
2. Zarząd składa się z prezesa, wiceprezesa, sekretarza, skarbnika, bibliotekarza i kierownika Sekcji Wydawniczej.
3. Członkiem zarządu nie może być osoba skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe.

Art. 24

Do zadań zarządu należy w szczególności:

- 1) zwoływanie walnego zebrania i przygotowanie jego przebiegu;
- 2) wykonywanie uchwał walnego zebrania;
- 3) określanie wysokości składki członkowskiej;
- 4) administrowanie majątkiem w ramach zwykłego zarządu;
- 5) kierowanie działalnością gospodarczą, jeżeli taka jest prowadzona;
- 6) przyznawanie nagród naukowych Towarzystwa;
- 7) powoływanie sekcji specjalistycznych i oddziałów po uzyskaniu pisemnego zezwolenia biskupa właściwego diecezjalnego;

- 8) organizowanie spotkań naukowych;
- 9) obsadzanie stanowisk redaktorów naczelnych czasopism wydawanych przez Towarzystwo;
- 10) przyjmowanie, wykluczanie i deklarowanie ustania członkostwa członków Towarzystwa;
- 11) powoływanie kierowników sekcji specjalistycznych i oddziałów;
- 12) określanie zakresu działalności sekcji specjalistycznych i oddziałów;
- 13) składanie Konferencji Episkopatu Polski raz w roku pisemnego sprawozdania z działalności Towarzystwa, w tym z działalności finansowej (kan. 319 KPK).

Art. 25

Tworzenie sekcji specjalistycznych i oddziałów, ich znoszenie, a także powoływanie i odwoływanie kierowników sekcji specjalistycznych i oddziałów reguluje regulamin uchwalony przez walne zebranie.

Art. 26

Towarzystwo reprezentuje na zewnątrz prezes albo z upoważnienia prezesa wiceprezes lub inny członek zarządu, z zastrzeżeniem art. 34 pkt 1.

Art. 27

Uchwały zarządu zapadają bezwzględną większością głosów przy obecności przynajmniej połowy jego członków, a w razie równego rozłożenia głosów rozstrzyga głos prezesa.

Art. 28

1. Zebrania zarządu odbywają się przynajmniej cztery razy w roku.
2. Zebrania zarządu są protokołowane. Protokół zatwierdza prezes albo wiceprezes i sekretarz.

Art. 29

Członek zarządu ma obowiązek:

- 1) uczestniczenia w zebraniach zarządu;
- 2) wykonywania czynności określonych prawem wewnętrznym Towarzystwa lub zleconych przez prezesa.

Art. 30

1. Prezes kieruje całokształtem działalności Towarzystwa, a w szczególności:
 - 1) zwołuje zebrania zarządu i przewodniczy im;
 - 2) troszczy się o majątek Towarzystwa;
 - 3) zawiesza w czynnościach członka zarządu w wypadku działania na szkodę Towarzystwa;
 - 4) ma prawo udziału w posiedzeniach komisji rewizyjnej;
 - 5) ma prawo zawieszania uchwał Sekcji Wydawniczej, sekcji specjalistycznych i oddziałów.
2. O podtrzymaniu albo uchyleniu zawieszenia przez prezesa zarówno członków zarządu, jak i uchwał sekcji specjalistycznych oraz oddziałów decyduje w głosowaniu zarząd na najbliższym zebraniu.

Art. 31

Sekretarz:

- 1) prowadzi kancelarię zarządu;
- 2) protokołuje posiedzenia zarządu;
- 3) kontrasygnuje pisma prezesa.

Art. 32

Skarbnik:

- 1) prowadzi kasę i obsługuje rachunki bankowe Towarzystwa;
- 2) prowadzi księgi rachunkowe lub inną dokumentację finansową Towarzystwa.

Art. 33

Bibliotekarz:

- 1) prowadzi bibliotekę Towarzystwa;
- 2) upowszechnia czytelnictwo wśród członków Towarzystwa.

Art. 34

Kierownik Sekcji Wydawniczej odpowiada za prowadzenie działalności wydawniczej przez Towarzystwo, a w szczególności:

- 1) reprezentuje Sekcję Wydawniczą na zewnątrz i wobec władz Towarzystwa;
- 2) zarządza majątkiem Sekcji Wydawniczej i ma prawo zaciągania zobowiązań dotyczących jej majątku;
- 3) opracowuje lub realizuje plany wydawnicze;
- 4) odpowiada za sprzedaż i udostępnianie publikacji wydawanych przez Towarzystwo.

Art. 35

1. Zasady działania Sekcji Wydawniczej określa regulamin Sekcji Wydawniczej.
2. Sekcja Wydawnicza prowadzi Wydawnictwo UNUM.

Art. 36

1. Komisja rewizyjna składa się z przewodniczącego i dwóch członków.
2. Przewodniczący i członkowie komisji rewizyjnej:
 - 1) nie mogą być członkami zarządu ani pozostawać z nimi w związku małżeńskim, we wspólnym pożyciu, w stosunku pokrewieństwa, powinowactwa lub podległości służbowej;
 - 2) nie byli skazani prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe;
 - 3) mogą otrzymywać z tytułu pełnienia funkcji zwrot uzasadnionych kosztów lub wynagrodzenie w wysokości nie wyższej niż przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw ogłoszone przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za rok poprzedni.

Art. 37

Komisja rewizyjna:

- 1) nie podlega zarządowi w zakresie wykonywania kontroli wewnętrznej lub nadzoru;
- 2) sprawuje kontrolę nad działalnością zarządu oraz Sekcji Wydawniczej;
- 3) ma prawo żądać od zarządu zwołania walnego zebrania lub zebrania zarządu;

- 4) składa ze swych czynności sprawozdania na walnym zebraniu;
- 5) stawia wnioski na walnym zebraniu o absolutorium dla zarządu;
- 6) może wyznaczyć swojego delegata na zebrania zarządu lub sekcji specjalistycznych.

Art. 38

W razie stwierdzenia działalności na szkodę Towarzystwa ze strony członka zarządu komisja rewizyjna ma prawo żądać od prezesa zawieszenia tego członka w czynnościach.

Art. 39

W przypadku, gdy prezes działa na wielką szkodę Towarzystwa, komisja rewizyjna zwołuje walne zebranie.

Art. 40

Przewodniczący komisji rewizyjnej w szczególności:

- 1) zwołuje i przewodniczy zebraniom komisji;
- 2) inicjuje inne działania komisji.

Art. 41

1. Sąd polubowny Towarzystwa składa się z przewodniczącego i dwóch członków wybranych przez walne zebranie.
2. Sąd polubowny Towarzystwa rozstrzyga spory między członkami w zakresie działania Towarzystwa.

Majątek Towarzystwa

Art. 42

Majątek Towarzystwa składa się z gotówki, wierzytelności, ruchomości i nieruchomości.

Art. 43

Majątek Towarzystwa powstaje ze składek członkowskich, darowizn, zapisów, dochodów niestałych oraz własnej działalności gospodarczej, jeżeli jest prowadzona.

Art. 44

Zabrania się:

- 1) udzielania pożyczek lub zabezpieczania zobowiązań majątkiem Towarzystwa w stosunku do jej członków, członków organów lub pracowników oraz osób, z którymi członkowie, członkowie organów oraz pracownicy organizacji pozostają w związku małżeńskim, we wspólnym pożyciu albo w stosunku pokrewieństwa lub powinowactwa w linii prostej, pokrewieństwa lub powinowactwa w linii bocznej do drugiego stopnia albo są związani z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli, zwanych dalej osobami bliskimi;
- 2) przekazywania ich majątku na rzecz ich członków, członków organów lub pracowników oraz ich osób bliskich, na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich, w szczególności, jeżeli przekazanie to następuje bezpłatnie lub na preferencyjnych warunkach;
- 3) wykorzystywania majątku na rzecz członków, członków organów lub pracowników oraz ich osób bliskich na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich, chyba że to wykorzystanie bezpośrednio wynika z celu statutowego;
- 4) zakupu towarów lub usług od podmiotów, w których uczestniczą członkowie organizacji, członkowie jej organów lub pracownicy oraz ich osób bliskich, na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich lub po cenach wyższych niż rynkowe.

Przepisy końcowe**Art. 45**

1. Statut lub zmianę statutu uchwała walne zebranie kwalifikowaną większością 2/3 głosów.
2. Statut Towarzystwa oraz jego zmianę wymagają zaaprobowania przez Konferencję Episkopatu Polski.

Art. 46

1. Towarzystwo może być rozwiązane przez Konferencję Episkopatu Polski na wniosek walnego zebrania lub z własnej inicjatywy. Walne zebranie podejmuje uchwałę w sprawie rozwiązania Towarzystwa

- kwalifikowaną większością 2/3 głosów członków Towarzystwa obecnych na zebraniu.
2. Likwidatora Towarzystwa wskazuje Konferencja Episkopatu Polski.
 3. O przeznaczeniu majątku pozostałego po likwidacji Towarzystwa decyduje Konferencja Episkopatu Polski.

Art. 47

Statut wchodzi w życie z dniem zaaprobowania przez Konferencję Episkopatu Polski.

Statut niniejszy przyjęty przez walne zebranie Polskiego Towarzystwa Teologicznego uchwałą z dnia 26 lutego 2019 r., zatwierdzony został przez Konferencję Episkopatu Polski na mocy uchwały nr 4/382/2019 z dnia 12 marca 2019 r.

*† Stanisław Gądecki
Arcybiskup Metropolita Poznański
Przewodniczący KEP*

*† Artur G. Miziński
Sekretarz Generalny KEP*